

Definicja antysemityzmu
Międzynarodowego Sojuszu na Rzecz
Pamięci i o Holokauście.
Opracowanie

Antysemityzm

to określone postrzeganie Żydów, które może się wyrażać jako nienawiść do nich. Antysemityzm przejawia się zarówno w słowach, jak i czynach skierowanych przeciwko Żydom lub osobom, które nie są Żydami, oraz ich własności, a także przeciw instytucjom i obiektom religijnym społeczności żydowskiej.

Copyright © by Beit Polska, Żydowskie Stowarzyszenie Czulent,
Klub Inteligencji Katolickiej

Warszawa 2021,
Wydanie I

Redakcja merytoryczna: Anna Zielińska
Redakcja techniczna i korekta: Anna Gańko
Tłumaczenie: Anna Zielińska

Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk, kopiowanie, skracanie, wykorzystywanie całości tekstu lub jego fragmentu może być dokonane wyłącznie w celach niekomercyjnych, pod warunkiem podania źródła.

Publikacja powstała w ramach projektu „Przeciwdziałanie antysemityzmowi i innym formom dyskryminacji. Wdrażanie w Polsce operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA” zrealizowanego w ramach programu Interfaith/Interethnic Coalition-Building To Combat Xenophobia and Religious-Based Discrimination, realizowanego w obszarze działań i finansowanego przez National Democratic Institute Przedstawicielstwo w Polsce.

Projekt został zrealizowany przez koalicję w składzie Beit Polska, Żydowskie Stowarzyszenie Czulent, Klub Inteligencji Katolickiej, przy współpracy z Gminą Wyznaniową Żydowską w Warszawie.

Za treść publikacji odpowiadają wyłącznie jej autorzy i autorki.

Definicja antysemityzmu
Międzynarodowego
Sojuszu na Rzecz Pamięci
o Holokauście

Opracowanie

Wstęp

„Antysemityzm to określone postrzeganie Żydów, które może się wyrażać jako nienawiść do nich. Antysemityzm przejawia się zarówno w słowach, jak i czynach skierowanych przeciwko Żydom lub osobom, które nie są Żydami, oraz ich własności, a także przeciw instytucjom i obiektom religijnym społeczności żydowskiej” – tak brzmi treść operacyjnej definicji antysemityzmu stworzonej przez Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA), którego celem jest rozwijanie i promowanie edukacji, pamięci i badań na temat Holokaustu. IHRA dba także o wypełnianie zobowiązań wynikających z Deklaracji Sztokholmskiej z 2000 roku, powstałej podczas konferencji sztokholmskiej poświęconej badaniu i upamiętnianiu Holokaustu, w której udział wzięło 45 państw, w tym Polska.

Antysemityzm oraz inne formy dyskryminacji, takie jak rasizm, antycyganizm, czy homofobia, stale pojawiają się w dyskursie publicznym, podczas gdy powinny spotykać się z wyraźnym sprzeciwem całego społeczeństwa.

Odpowiadając na wyzwania stojące na polu przeciwdziałania antysemityzmowi i innym przejawom rasizmu, Beit Polska – Związek Postępowych Gmin Żydowskich, Żydowskie Stowarzyszenie Czulent oraz Klub Inteligencji Katolickiej, przy wsparciu Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie, w ramach projektu „Przeciwdziałanie antysemityzmowi i innym formom dyskryminacji. Promocja w Polsce operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA” organizacje podjęły działania podnoszące społeczną świadomość dotyczącą antysemityzmu, jakim jest m.in. niniejsza publikacja. Celem której jest ułatwić organizacjom pozarządowym, instytucjom edukacyjnym, organom ścigania oraz administracji rządowej i samorządowej wdrożenia operacyjnej definicji antysemityzmu, poprzez wskazanie konteksty prawnego w którym funkcjonuje definicja oraz dobrych praktyk jej implementacji.

Operacyjna definicja antysemityzmu w prawie międzynarodowym

Anna Zielińska

Antysemityzm jest problemem powszechnym. Postawy antyżydowskie, a dokładniej antyjudaisyczne, obecne były już w czasach starożytnych¹. Najtragiczniejszym przejawem antysemityzmu był Holokaust, po którym problem wciąż ewoluował, zmieniając się i tworząc nowe polityczne formy, często związane z powstaniem Państwa Izrael. Niestety definiowanie antysemityzmu wciąż do pewnego stopnia opiera się na subiektywnych przesłankach.

Wyniki trzeciej edycji „Polskiego Sondażu Uprzedzeń”² z 2017 roku, w szczególności odnotowując wzrost tradycyjnych postaw antyżydowskich, pokazały, że antysemityzm jest poważnym problemem społecznym w Polsce. W 2018 roku Agencja Praw Podstawowych UE (FRA) opublikowała raport „Doświadczenia i postrzeganie antysemityzmu – drugie badanie dotyczące dyskryminacji i przestępstw z nienawiści wobec Żydów w UE”³, który pokazał skalę postaw antysemickich. W badanie włączona została także Polska. Według raportu m.in.:

- 91% Polaków nie uważa Żydów mieszkających w kraju za obywateli polskich;
- 64% Żydów w Polsce spotyka się z antysemityzmem w mediach innych niż Internet, a 65% podczas wydarzeń politycznych⁴.

Dane statystyczne dotyczące przestępstw z nienawiści często bywają zaniżane⁵, a media społecznościowe propagują i wzmacniają uprzedzenia wobec Żydów. Dlatego też zwalczanie antysemityzmu wymaga jednolitego określenia i zrozumienia jego istoty, dzięki czemu możliwe będą wspólne działania przeciwdziałające mu.

Od dłuższego czasu naukowcy podejmowali próby zdefiniowania antysemityzmu, jednakże żadna z propozycji nie osiągnęła statusu międzynarodowego aż do roku 2016, kiedy to operacyjną definicję antysemityzmu przyjął Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA)⁶. Od tego czasu definicję tę poparły 34 kraje członkowskie IHRA, a także organizacje takie jak Unia Europejska czy Organizacja Państw Amerykańskich, stwarzając tym samym międzynarodową płaszczyznę

do dialogu na temat wyzwań, jakie stawia przed społeczeństwem antysemityzm.

Operacyjna definicja antysemityzmu IHRA nie jest narzędziem politycznym ani prawnym, lecz edukacyjnym. Społeczeństwom, które akceptują antysemityzm, zagrażają także inne formy uprzedzeń. Po wypracowaniu modelu przeciwdziałania jednej formie rasizmu, będziemy dysponować wiedzą pozwalającą na walkę z innymi przejawami nienawiści. Definicja IHRA jest krokiem na drodze do rozwoju opartego na wiedzy podejścia do przeciwdziałania antysemityzmowi. Jest sposobem na lepsze poznanie i zrozumienie form współczesnego antysemityzmu, stanowiąc podstawę do dalszego rozwoju edukacji antydyskryminacyjnej i monitorowania trendów, mowy nienawiści i przestępstw z nienawiści – działań, które są konieczne do tworzenia efektywniejszej polityki edukacyjnej i dla organów ścigania⁷.

Odpowiadając na wyzwania stojące na polu przeciwdziałania antysemityzmowi i innym przejawom rasizmu, Beit Polska (Związek Postępowych Gmin Żydowskich), Żydowskie Stowarzyszenie Czulent oraz Klub Inteligencji Katolickiej, przy wsparciu Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie, podjęły działania w ramach projektu „Przeciwdziałanie antysemityzmowi i innym formom dyskryminacji. Wdrażanie w Polsce operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA”. Celami projektu są:

- zwalczanie antysemityzmu i podniesienie społecznej świadomości na temat Definicji IHRA;
- wsparcie mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczeństwa obywatelskiego w konstruktywnej współpracy z rządem i administracją lokalną w zakresie reformy polityki publicznej;
- stworzenie mapy dobrych praktyk dla rządu i organizacji pozarządowych;
- zacieśnienie współpracy z mniejszością romską, która, opierając się na naszych doświadczeniach, będzie mogła wdrożyć projekt dotyczący przyjętej 8 października 2020 roku przez IHRA operacyjnej definicji antycyganizmu⁸.

Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA)

Powstanie

Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA) to międzynarodowa organizacja międzyrządowa powstała w 1998 roku na mocy Deklaracji Międzynarodowego Sztokholmskiego Forum nt. Holokaustu – tzw. Deklaracji Sztokholmskiej⁹. Deklaracja została uchwalona w czasie forum¹⁰, które obradowało w dniach 27-29 stycznia 2000 roku. Do 2013 roku Sojusz działał pod nazwą: Grupa Robocza do Międzynarodo-

wej Współpracy w dziedzinie Edukacji, Pamięci i Badań nad Holocaustem. Inicjatorem powstania Sojuszu był ówczesny premier Szwecji – Góran Persson. Celem Sojuszu jest mobilizowanie i koordynowanie wsparcia ze strony liderów politycznych i społecznych dla edukacji, podtrzymywania pamięci o Holokauście oraz prowadzenia badań naukowych nad Holocaustem na szczeblach krajowym i międzynarodowym.

Tekst Deklaracji Sztokholmskiej

Członkowie Grupy Roboczej zobowiązują się przestrzegać zasad Deklaracji Sztokholmskiej, które zawierają, co następuje:

Holokaust (Shoah) w sposób fundamentalny podważył zasady, na których oparta jest cywilizacja. Bezprecedensowy mechanizm Holokaustu będzie zawsze niósł uniwersalne przesłanie. Pomimo upływu ponad 50 lat wciąż żyją uczestnicy tych wydarzeń, którzy mogą dać świadectwo tragedii, jaka stała się udziałem narodu żydowskiego w czasie Holokaustu. Również ogromne cierpienia milionów innych ofiar nazistów pozostawiły niezatarte piętno w historii Europy.

Rozmiary Holokaustu, zaplanowanego i przeprowadzonego przez nazistów muszą być na zawsze zachowane w naszej zbiorowej pamięci. Bezinteresowna ofiara tych, którzy stawili opór nazistom, którzy często z narażeniem własnego życia chronili bądź ratowali ofiary Holokaustu, musi na zawsze pozostać zapamiętana. Głębia tej tragedii, jak również wyżyny heroizmu tych ludzi, mogą być kamieniami milowymi w naszym pojmowaniu zdolności człowieka do czynienia zła i dobra.

Ponieważ ludzkość nadal naznaczona jest piętnem ludobójstwa, czystek etnicznych, rasizmu, antysemityzmu i ksenofobii, zbiorową powinnością społeczności międzynarodowej jest walka ze współczesnymi przejawami zła. Wspólnie musimy podtrzymać tragiczną prawdę o Holokauście i przeciwstawić się tym, którzy ją podważają. Musimy razem wzmocnić moralne zaangażowanie społeczeństw i polityczne zaangażowanie naszych rządów, dzięki czemu przyszłe pokolenia będą rozumiały przyczyny Holokaustu i będą zdolne do refleksji nad jego konsekwencjami.

Zobowiązujemy się zwiększyć nasze wysiłki mające na celu promowanie edukacji, upamiętnienia i badań nad Holocaustem zarówno w krajach, które podjęły już działania w tej dziedzinie, jak też w krajach, które chcą przyłączyć się do naszych wysiłków.

Wspólnie będziemy promować prowadzenie studiów nad Holocaustem we wszystkich jego wymiarach. Będziemy promować edukację o Holokauście w naszych szkołach, na naszych

uniwersytetach, w naszych społecznościach, a także będziemy zachęcać do podejmowania inicjatyw edukacyjnych w tym zakresie w innych instytucjach.

Czujemy się zobowiązani upamiętnić ofiary Holokaustu, jak też oddać cześć tym, którzy się Holokaustowi sprzeciwili. Będziemy popierać odpowiednie formy upamiętnienia Holokaustu, łącznie z wprowadzeniem Dnia Pamięci Holokaustu w naszych krajach.

Zobowiązujemy się rzucić nowe światło na wciąż niezbrane aspekty i epizody Holokaustu. Podejmiemy wszelkie niezbędne działania zmierzające do udostępnienia archiwów, aby badacze mogli zapoznać się z ich treścią.

Jest rzeczą wskazaną, aby ta pierwsza w nowym tysiącleciu, zakrojona na szeroką skalę międzynarodowa konferencja była deklaracją pragnienia, by siać ziarno lepszej przyszłości na glebie gorzkiej przeszłości. Łączymy się w cierpieniu z ofiarami i czerpiemy inspirację z ich walki. Naszym celem musi być pamięć o tych, którzy zginęli, szacunek dla tych, którzy przeżyli a także umacnianie powszechnego pragnienia ludzkości, by żyć w warunkach wzajemnego zrozumienia i sprawiedliwości.

19 stycznia 2020 roku – w roku, na który przypadła 75. rocznica zakończenia II wojny światowej – ministrowie i przedstawiciele 35 krajów zebraли się w Brukseli, aby potwierdzić swoje zaangażowanie w realizację wizji IHRA. W wyniku spotkania przyjęta została Deklaracja Ministerialna, w której kraje członkowskie Sojuszu potwierdziły poparcie dla Deklaracji Sztokholmskiej z 2000 roku – dokumentu założycielskiego Sojuszu.

Członkostwo

Sojusz stanowi forum wymiany dobrych praktyk, a jego zalecenia są niewiążącymi prawnie wytycznymi dla państw członkowskich. W skład Sojuszu wchodzi 34 państwa członkowskie¹², 1 kraj stowarzyszony i 7 państw obserwatorów. Rządy krajowe tworzą delegacje krajowe¹³, w skład których wchodzi przedstawiciele rządu, edukatorzy, przedstawiciele muzeów, eksperci (wyznaczeni przez rząd danego kraju członkowskiego), a w niektórych przypadkach także przedstawiciele organizacji pozarządowych zajmujący się konkretnymi dziedzinami, takimi jak upamiętnianie Holokaustu oraz edukacja na temat Holokaustu i ludobójstwa Romów i Sinti, przeciwdziałanie antysemityzmowi oraz antycyganizmowi.

Członkiem Sojuszu zostać może państwo będące członkiem Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ)¹⁴ w oparciu o zobowiązanie do przestrzegania Deklaracji Sztokholmskiej z 2000 roku oraz Deklaracji Ministerialnej IHRA z roku 2020.

Zgromadzenie Plenarne

Dwa razy do roku przedstawiciele delegacji i stałych partnerów międzynarodowych, organizacji międzynarodowych o statusie obserwatorów: Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ)¹⁵, UNESCO¹⁶, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (OBWE/ODIHR)¹⁷, Unii Europejskiej (UE)¹⁸, Archiwum Arolsen (Niemcy)¹⁹, Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA)²⁰, Rady Europy (RE)²¹ oraz organizacji Conference on Jewish Material Claims Against Germany²² spotykają się na Zgromadzeniu Plenarnym. Zgromadzeniu Plenarnemu organizuje i przewodniczy mu kraj sprawujący przewodnictwo w Sojuszu. Kadencja trwa rok, a przewodnictwo jest funkcją dobrowolną. Polska przewodniczyła pracom Sojuszu od 1 marca 2005 roku do 28 lutego 2006 roku²³. Zgromadzenie Plenarne jest oficjalnym organem decyzyjnym Sojuszu, składającym się z szefów delegacji z każdego kraju członkowskiego i odpowiedzialnym za przyjmowanie zaleceń i decyzji podjętych przez ekspertów Sojuszu.

Grupy robocze i komitety stałe

W okresie poprzedzającym Zgromadzenie członkowie delegacji krajowych pracują w specjalistycznych grupach roboczych i stałych komitetach. Współpracują także zdalnie nad międzynarodowymi projektami przez pozostałą część roku. W ramach Sojuszu działają trzy grupy robocze: ds. akademickich, ds. edukacyjnych oraz ds. pamięci i muzeów – śledzące zmiany zachodzące w ich obszarach tematycznych, ustalające priorytety i zalecenia dla działań Sojuszu.

Poza grupami roboczymi delegacji pracują także w wyspecjalizowanych stałych komitetach. Są to Komitet ds. Ludobójstwa Romów, Komitet ds. Przeciwdziałaniu Antysemityzmowi i Negowaniu Holokaustu²⁴ oraz Komitet ds. Holokaustu, Ludobójstwa i Zbrodni Przeciwko Ludzkości, których zadaniem jest rekomendowanie rozwiązań dla wyzwań pojawiających się w danej dziedzinie.

Struktura

Sojusz posiada także honorowego przewodniczącego – profesora Yehudę Bauera – i doradcę – doktora Wicherta ten Have. Pełnią oni funkcję konsultantów i doradców Przewodniczącego, Sekretarza Generalnego i członków grup roboczych. Działania Sojuszu koordynuje Stałe Biuro z siedzibą w Niemczech, założone 11 marca 2011 roku. Powstało ono w celu zapewnienia ciągłości prac Sojuszu pomiędzy prezydentami i wspierania działań ekspertów i krajów członkowskich. Podstawowymi obowiązkami Stałego Biura są: pomoc prezydencji, grupom roboczym, stałym komitetom, delegacjom i innym organom Sojuszu, komunikacja wewnętrzna i zewnętrzna oraz administrowanie programem grantów.

Operacyjna definicja antysemityzmu Międzynarodowego Sojuszu na Rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA)

Historia

W 2005 roku Europejskie Centrum Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii (EUMC) opracowało roboczą definicję antysemityzmu zawierającą także przykłady jego form. Definicja została opublikowana na stronie EUMC jako „definicja robocza”. W 2009 roku EUMC zostało zastąpione przez Agencję Praw Podstawowych UE (FRA), która miała już inny, poszerzony zakres uprawnień. FRA podjęła decyzję, że nie będzie definiować żadnej formy uprzedzeń lub nietolerancji i „robocza definicja antysemityzmu” została usunięta. Rzecznik FRA powiedział w wywiadzie dla Jewish News w 2013 roku, że FRA „nie ma mandatu do opracowania własnych definicji”, zauważając, że definicja EUMC nigdy nie była uważana za „oficjalny dokument”²⁵.

Nieznacznie zredagowana wersja oryginalnego dokumentu EUMC – robocza definicja antysemityzmu – została przyjęta przez 31 ówczesnych państw członkowskich IHRA na Zgromadzeniu Plenarnym w Bukareszcie w dniu 26 maja 2016 roku²⁶.

W duchu Deklaracji Sztokholmskiej, która stwierdza: „Ponieważ ludzkość nadal naznaczona jest piętnem (...) antysemityzmu i ksenofobii, zbiorową powinnością społeczności międzynarodowej jest walka ze współczesnymi przejawami zła”²⁷ komisja ds. Antysemityzmu i Negacji Holokaustu zwołała posiedzenie plenarne IHRA w Budapeszcie w 2015 roku, rekomendując Zgromadzeniu Plenarnemu przyjęcie niewiążącej prawnie operacyjnej definicji antysemityzmu.

Tekst definicji

Antysemityzm to określone postrzeżenie Żydów, które może się wyrażać jako nienawiść do nich. Antysemityzm przejawia się zarówno w słowach, jak i czynach skierowanych przeciwko Żydom lub osobom, które nie są Żydami, oraz ich własności, a także przeciw instytucjom i obiektom religijnym społeczności żydowskiej.

Z myślą o ukierunkowaniu prac IHRA poniższe przykłady mogą służyć jako ilustracje:

Manifestacje antysemityzmu mogą obejmować ataki na państwo Izrael postrzegane jako zbiorowość żydowska. Jednak nie można uznać za antysemitkę krytykę Izraela podobną do kierowanej pod adresem jakiegokolwiek innego państwa. Antysemityzm bowiem często wiąże się z oskarżeniami Żydów o spiskowanie przeciwko ludzkości i jest często przywoływany w celu obarczania Żydów winą za to, że „dzieje się źle”.

Obecny jest w mowie, piśmie, formach wizualnych i działaniu, bazując na złowrogich stereotypach i negatywnych cechach charakteru.

Współczesne przejawy antysemityzmu w życiu publicznym, mediach, szkołach, miejscach pracy i sferze religijnej mogą, biorąc pod uwagę ogólny kontekst, polegać między innymi na:

- nawoływaniu do zabijania lub krzywdzenia Żydów w imię radykalnej ideologii lub ekstremistycznych poglądów religijnych, pomocy w takich czynach lub usprawiedliwianiu ich;
- formułowaniu kłamliwych, odmawiających człowieczeństwa, demonizujących lub stereotypowych opinii o Żydach lub ich zbiorowej władzy, zwłaszcza, choć nie tylko, w postaci mitu o międzynarodowym spisku żydowskim lub o kontrolowaniu przez Żydów mediów, gospodarki, rządu lub innych społecznych instytucji;
- oskarżaniu Żydów jako narodu o odpowiedzialność za rzeczywiste lub wymaginowane czyny popełnione przez jedną osobę lub grupę Żydów, a nawet za czyny popełnione przez osoby niebędące Żydami;
- negowaniu faktu, zakresu, mechanizmów (np. komór gazowych) lub intencjonalności ludobójstwa narodu żydowskiego dokonanego przez narodowosocjalistyczne Niemcy oraz ich zwolenników i sojuszników podczas II wojny światowej (Holokaustu);
- oskarżaniu Żydów jako narodu lub Izraela jako państwa o wymyślenie lub wyolbrzymienie Holokaustu;
- oskarżaniu obywateli żydowskich o bycie bardziej lojalnymi wobec państwa Izrael lub wobec rzekomych międzynarodowych interesów żydowskich niż wobec swojego kraju;
- odbieraniu Żydom prawa do samostanowienia, np. przez wyrażanie poglądu, że istnienie państwa Izrael jest przedsięwzięciem rasistowskim;
- stosowaniu podwójnej miary przez wymaganie od Izraela zachowania, którego nie oczekuje się lub nie wymaga od jakiegokolwiek innego państwa demokratycznego;
- wykorzystywaniu symboli i obrazów kojarzonych z klasycznym antysemityzmem (np. spowodowanie śmierci Jezusa, używanie krwi chrześcijańskich dzieci do rytuału religijnego) w charakterystyce Izraela lub Izraelczyków;
- porównywaniu współczesnej polityki Izraela z polityką nazistów;
- obarczaniu Żydów jako ogółu odpowiedzialnością za czyny państwa Izrael.

Antysemicki czyn uznawany jest za przestępstwo, gdy tak definiuje go prawo (np. negowanie Holokaustu lub rozpowszechnianie materiałów antysemickich w niektórych krajach).

Przestępstwo uznane jest za przejaw antysemityzmu, gdy cele ataków – niezależnie od tego, czy są to osoby, czy ich mienie, takie jak budynki, szkoły, miejsca modlitw i cmentarze – zostały wybrane, ponieważ są żydowskie lub związane z Żydami lub są postrzegane jako takie.

Dyskryminacja o charakterze antysemickim polega na odmawianiu Żydom możliwości lub usług dostępnych dla innych i jest ona nielegalna w wielu krajach²⁸.

Przyjęcie i poparcie operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA

Na poziomie narodowym operacyjną definicję²⁹ antysemityzmu IHRA przyjęło lub poparło (stan na dzień 20 maja 2021 roku) 29 krajów, w tym 23 europejskie, z czego 18 jest członkami Unii Europejskiej. Są to:

1. Albania (22.10.2020)	17. Macedonia Północna (6.03.2018)
2. Argentyna (4.06.2020)	18. Mołdawia (18.01.2019)
3. Austria (25.04.2017)	19. Niemcy (20.09.2017)
4. Belgia (14.12.2018)	20. Rumunia (25.05.2017)
5. Bułgaria (18.10.2017)	21. Serbia (26.02.2020)
6. Cypr (18.12.2019)	22. Słowacja (28.11.2018)
7. Czechy (25.01.2019)	23. Słowenia (20.12.2018)
8. Francja (3.12.2019)	24. Stany Zjednoczone (11.12.2019) ³⁰
9. Grecja (8.11.2019)	25. Szwecja (21.01.2020)
10. Gwatemala (27.01.2021)	26. Urugwaj (27.01.2020)
11. Hiszpania (22.07.2020)	27. Węgry (18.02.2019)
12. Holandia (27.11.2018)	28. Wielka Brytania (12.12.2016)
13. Izrael (22.01.2017)	29. Włochy (17.01.2020)
14. Kanada (27.06.2019)	
15. Litwa (24.01.2018)	
16. Luksemburg (10.07.2019)	

Na poziomie międzynarodowym następujące organizacje wyraziły poparcie dla operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA³¹:

1. Organizacja Narodów Zjednoczonych
 - Sekretarz Generalny, Antonio Guterres (26.09.2018 oraz 2.12.2020) (SG/SM/19252-RD/1022)
 - Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. wolności religii i wyznania, Ahmed Shaheed (20.09.2019)³²
2. Unia Europejska
 - Rada Unii Europejskiej (6.12.2018)³³
 - Parlament Unii Europejskiej (1.07.2017)³⁴
 - Komisja Europejska³⁵

3. Rada Europy

- Europejska Komisja Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (2.12.2020)³⁶

Krytyka operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA / EUMC

Krytyka operacyjnej definicji IHRA/EUMC skupia się na zagadnieniu wolności słowa. Jak stwierdził profesor David Feldman, 37 ogranicza ona możliwość krytyki państwa Izrael i jego polityki³⁸,

Operacyjna definicja antysemityzmu IHRA w organizacjach międzynarodowych

Pod koniec lat 90. przejawy antysemityzmu nasiliły się. Częściowo opierały się one na ukształtowanych wcześniej stereotypach³⁹, jednakże zawierały w sobie też nowe kierunki⁴⁰. Jak wskazują Dominika Bulska i Damian Wiśniewski z Centrum Badań nad uprzedzeniami:

Antysemityzm tradycyjny czerpie z historycznych motywów antyjudajstycznych, pochodzących z czasów wczesnego chrześcijaństwa i wynikających z przesłanek religijnych. Przejawianie postaw antyżydowskich o charakterze religijnym łączy się z wiarą w mity głoszące wykorzystywanie przez Żydów krwi chrześcijan w celach rytualnych czy z przekonaniem, że współcześni Żydzi ponoszą odpowiedzialność za śmierć Chrystusa.

Antysemityzm spiskowy jest nowoczesną, nie religijną formą wyrażania uprzedzeń antyżydowskich, opierającą się na wierze w spisek żydowski, czyli dążenie Żydów do uzyskania władzy poprzez nadmierne ingerowanie w życie społeczne kraju czy świata. Antysemityzm spiskowy zawiera dwa dodatkowe komponenty: grupowej intencjonalności, czyli postrzegania Żydów jako jednego bytu, działającego wspólnie i realizującego wspólne cele oraz spostrzeganej skrytości działań. Antysemityzm wtórny jest najbardziej „poprawną politycznie” formą antysemityzmu. Charakteryzuje go tendencja do zaprzeczania własnym uprzedzeniom antyżydowskim oraz negowania historycznego znaczenia Holokaustu. Osoby przyjmujące tę postawę wierzą, że to Żydzi są winni istnienia antysemityzmu, często obarczając ich samych odpowiedzialnością za Zagładę. Jednym z komponentów tego typu uprzedzeń jest również traktowanie Holokaustu jako narzędzia, za pomocą którego Żydzi walczą o odszkodowania i zdobywają przewagę nad innymi grupami⁴¹.

Niezależnie od tego, czy był to „nowy” antysemityzm, czy znane wcześniej antyżydowskie mity, rządy i organizacje międzynarodowe

zaniepokoiła ich rosnąca akceptacja przez pokolenie, które nie pamięta Holocaustu i wydarzeń, jakie doprowadziły do powstania państwa Izrael.

Organizacja Bezpieczeństwa Wewnętrznego Europy (OBWE) i Biuro Instytucji Demokratycznych⁴² i Praw Człowieka (ODIHR)

OBWE była pierwszą organizacją międzynarodową, która podjęła działania w zakresie zwalczania antysemityzmu. W czerwcu 1990 roku ministrowie spraw zagranicznych państw uczestniczących w ówczesnej Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE) spotkali się w Kopenhadze, aby omówić „ludzki wymiar” – jeden z trzech wymiarów działalności OBWE. W dokumencie⁴³ będącym rezultatem spotkania „państwa uczestniczące wyraźnie i jednoznacznie potępiły totalitaryzm, nienawiść rasową i etniczną, antysemityzm⁴⁴, ksenofobię i dyskryminację wszystkich osób, a także prześladowania z powodów religijnych i ideologicznych”⁴⁵.

W miarę nasilania się nastrojów antysemickich i przemocy na świecie, a zwłaszcza w Europie, w drugiej połowie lat 90. XX wieku w dokumencie z Konferencji Ministerialnej OBWE w Porto, która odbyła się w grudniu 2002 roku, wyrażono zaniepokojenie rządów „przejawami agresywnego nacjonalizmu, rasizmu, szowinizmu, ksenofobii, antysemityzmu”⁴⁶. Dokument ten upoważnił także OBWE do podjęcia skutecznych działań poprzez organizowanie corocznych spotkań i seminariów poświęconych wspomnianemu wcześniej „wymiarowi ludzkiemu”. Doroczne Spotkanie Przeglądowe Wymiaru Ludzkiego (Human Dimension Implementation Meeting – HDIM), a także Seminaria Uzupełniające Wymiaru Ludzkiego (Supplementary Human Dimension Meetings - SHDM)⁴⁷ organizowane są w Warszawie przez Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR) należące do OBWE⁴⁸.

Historia ODIHR

W strukturach OBWE za działania na polu ochrony praw człowieka odpowiada Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR) – organ powstały w 1991 roku. Biuro jest odpowiedzialne za działania podejmowane w ramach przeciwdziałania antysemityzmowi, realizowane przez Doradcę ds. Zwalczania Antysemityzmu. Doradca współpracuje ściśle z Osobistym Przedstawicielem Urzędującego Przewodniczącego⁴⁹.

Mandat ODIHR

ODIHR wspiera państwa członkowskie OBWE w zapewnianiu pełnego poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności, przestrzeganiu zasad praworządności, propagowaniu zasad demokracji (...) oraz świadczeniu pomocy w budowaniu, umacnianiu i ochronie instytucji demokra-

tycznych, a także inicjowaniu działań na rzecz tolerancji w społeczeństwie⁵⁰.

W 2003 roku w ramach OBWE w Wiedniu zorganizowano pierwszą konferencję wysokiego szczebla poświęconą antysemityzmowi. Wzięło w niej udział 450 ekspertów, przedstawiciele rządów oraz organizacji międzynarodowych i pozarządowych⁵¹. Kolejna konferencja odbyła się w Berlinie w 2004 roku⁵². W Deklaracji z Konferencji Berlińskiej stwierdzono jednoznacznie, że „wydarzenia międzynarodowe, kwestie polityczne, w tym te w Izraelu lub na Bliskim Wschodzie, nigdy nie usprawiedliwiają antysemityzmu”⁵³. Deklaracja zobowiązała również państwa uczestniczące w OBWE do gromadzenia wiarygodnych informacji i statystyk dotyczących przestępstw antysemickich i innych przestępstw z nienawiści oraz do współpracy ze Zgromadzeniem Parlamentarnym w celu ustalenia odpowiednich okresowych raportów monitorujących przestępstwa z nienawiści, także na tle antysemickim. Deklaracja dała ODIHR mandat do systematycznego gromadzenia i publikowania raportów dotyczących przestępstw z nienawiści, wskazywania dobrych praktyk w zakresie zapobiegania antysemityzmowi i reagowania na niego oraz na żądanie udzielania wsparcia państwom uczestniczącym w zakresie monitorowania przestępstw z nienawiści, przeciwdziałania nim i edukacji na ich temat⁵⁴.

Po konferencji w Berlinie odbyły się trzy kolejne konferencje wysokiego szczebla w: Kordobie⁵⁵, Bukareszcie⁵⁶ i Astanie⁵⁷. Ich celem było stworzenie forum, na którym przedstawiciele państw uczestniczących mogli przedstawić postępy swoich rządów w działaniach mających za zadanie zwalczanie antysemityzmu. W listopadzie 2014 roku w Berlinie odbyło się kolejne spotkanie poświęcone ocenie Deklaracji Berlińskiej z 2004 roku. Podsumowując to wydarzenie zwane „Konferencją Berlińską – Plus Dziesięć”, szwajcarskie przewodnictwo OBWE oświadczyło, że antysemityzm pozostaje zagrożeniem dla stabilności i bezpieczeństwa w regionie OBWE i wezwało „organy ścigania do podjęcia działań wobec bardzo realnych zagrożeń dla bezpieczeństwa społeczności żydowskich”⁵⁸. W 2014 roku Rada Ministerialna OBWE w „Deklaracji na temat zwiększenia wysiłków na rzecz zwalczania antysemityzmu”⁵⁹ wezwała ODIHR do zapewnienia państwom uczestniczącym wsparcia w zakresie walki z antysemityzmem.

Forma prawna decyzji podejmowanych w OBWE

Decyzje w ramach OBWE podejmowane są w oparciu o zasadę konsensusu – aby deklaracje i decyzje OBWE, które mają charakter polityczny i nie są prawnie wiążące, zostały przyjęte, zgodę wyrazić muszą wszystkie państwa uczestniczące. Państwa uczestniczące nie podjęły decyzji w sprawie przyjęcia lub oficjalnego poparcia operacyjnej definicji antyse-

mityzmu IHRA, choć na forum organizacji prowadzona jest dyskusja ten temat. Jej odzwierciedlenie znaleźć można w przedstawionym poniżej zestawieniu dokumentów⁶⁰.

Dokumenty OBWE dotyczące operacyjnej definicji antysemityzmu

- OSCE, 1309 Plenarne Zebranie Rady (1309th Plenary Meeting of the Council), 15.04.2021: W kontekście corocznych raportów ODIHR dotyczących przestępstw z nienawiści podkreślamy potrzebę ścisłego kierowania się definicjami (...) opartymi na konsensusie⁶¹.
- List Misji Stanów Zjednoczonych do OSCE z okazji obchodów Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu (United States Mission to the OSCE on the Occasion of the Commemoration of the International Holocaust Remembrance Day), 28.01.2021: Definicja operacyjna (red: IHRA) pozostaje niezbędnym narzędziem do zwalczania antysemityzmu w naszych społeczeństwach, pochwalamy wprowadzenie tej definicji w życie przez ODIHR⁶².
- OSCE, 1285 Plenarne Zebranie Rady (1285th Plenary Meeting of the Council), 15.10.2020: Niemcy odegrały kluczową rolę w przyjęciu operacyjnej definicji antysemityzmu przez Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA) w 2016 r. i przyjęły ją na szczelbu międzynarodowym w 2017 r. Stosują tę definicję w policji i sądownictwie⁶³.
- Oświadczenie Unii Europejskiej podczas 1300 Zebrania Stałej Rady OBWE (Statement by the European Union at the 1300th Meeting of the OSCE Permanent Council), 1.02.2021: Wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej wspólnie oświadczają, że rasizm, antysemityzm i nienawiść w jakiegokolwiek formie nie mają miejsca w Europie, zobowiązują się do podjęcia koniecznych kroków, aby je zwalczać. Korzystając z okazji, przypominamy, że niewiążąca prawnie operacyjna definicja antysemityzmu przyjęta przez IHRA w Bukareszcie w 2016 r. jest użytecznym narzędziem walki z antysemityzmem⁶⁴.

Definiowanie antysemityzmu przez ODIHR

W publikacjach ODIHR antysemityzm definiowany jest w kontekście przestępstw z nienawiści. Na stronie dotyczącej raportowania 65 przestępstw z nienawiści⁶⁶, która zawiera informacje nadsyłane przez rządy państw uczestniczących OBWE oraz organizacje społeczeństwa obywatelskiego i organizacje międzyrządowe, informacje podzielone są na kategorie według uprzedzeń, do raportowania których OBWE i ODIHR zostały upoważnione przez państwa uczestniczące.

Na oficjalnej stronie OSCE czytamy:

W epoce nowożytnej antysemityzm pojawił się jako ideologia polityczna, według której Żydzi kontrolują świat i są odpowiedzialni za takie zjawiska, jak kapitalizm i komunizm. Antysemityzm, w tym przekonanie, że Żydzi są gorsi pod względem rasowym, był siłą napędową Holokaustu. Nadal obecne są antysemickie narracje (...). Złożone współczesne wyzwania, takie jak kryzys finansowy czy konflikt między Izraelem a Palestyńczykami, sprządzane się do obwiniania Żydów, w oparciu o takie stereotypy i teorie spiskowe. Współczesne przejawy antysemityzmu odnoszą się również do Holokaustu, obwinia się Żydów za Holokaust lub sugeruje, że Żydzi skupiają się na tej tragedii dla własnego zysku. Negowanie Holokaustu jest jednym ze sposobów wyrażania antysemityzmu⁶⁷.

Operacyjna definicja antysemityzmu IHRA pojawia się w publikacjach wydanych przez OBWE/ODIHR w ramach projektu Words into Action to Address Antisemitism (WIA) obecnie prowadzonego w zmienionej formie pod nazwą Turning Words into Action to Address Intolerance⁶⁸ oraz w wydawanym co dwa lata raporcie zawierającym informacje nadesłane przez państwa uczestniczące: „Dni Pamięci o Holokauście: przegląd upamiętniania i edukacji w regionie OBWE”⁶⁹, zawierającym informacje na temat tego, kiedy, gdzie i jak państwa uczestniczące OBWE promują upamiętnianie i badanie Holokaustu, w tym ludobójstwa Romów i Sinti, zgodnie z ich zobowiązaniami. Informacje uwzględnione w publikacji przekazywane są za pośrednictwem kwestionariusza internetowego⁷⁰.

Unia Europejska

Działania EUMC/FRA

W 2004 roku EUMC opublikował raport dotyczący przejawów antysemityzmu w UE w latach 2002-2003⁷¹. Był to pierwszy raport w UE, w którym przedstawiono systematycznie gromadzone przez sieć krajowych punktów kontaktowych RAXEN (Rasizm i Ksenofobia) dane na temat antysemityzmu przy wykorzystaniu jednolitych wytycznych dla każdego państwa członkowskiego biorącego udział w badaniu⁷². Raport był efektem zaniepokojenia poważnym wzrostem liczby aktów na tle antysemickim w Europie.

Od 2004 roku FRA co roku publikuje raport dotyczący antysemityzmu w krajach UE na podstawie informacji nadsyłanych przez powstałą w 2011 roku multidyscyplinarną sieć badawczą FRANET⁷³. Składa się ona z krajowych punktów kontaktowych (NFP) w każdym państwie członkowskim UE i ma na celu dostarczanie FRA obiektywnych, wiarygodnych i porównywalnych danych społeczno-prawnych dotyczących zagadnień

związanych z prawami podstawowymi, aby ułatwić przeprowadzanie przez FRA analiz porównawczych na poziomie UE. FRANET zastąpił dotychczasowe sieci FRALEX i RAXEN.

Definiowanie antysemityzmu w UE

Z punktu widzenia niniejszej publikacji najważniejszym efektem pierwszego raportu EUMC było stworzenie definicji antysemityzmu. Podsumowując swój raport, EUMC zauważyło, że wielu respondentów nie potrafiło zdefiniować antysemityzmu w kontekście ówczesnego klimatu politycznego. Co więcej, każdy z ekspertów definiował antysemityzm w inny sposób. EUMC zwrócił się o pomoc do żydowskich organizacji pozarządowych i naukowców o sformułowanie prostej roboczej definicji, która obejmowałaby antysemicką demonizację Izraela i która mogłaby być również wykorzystana przez sieć RAXEN⁷⁴.

Kolejnym krokiem w kierunku zdefiniowania pojęcia antysemityzmu była Decyzja Ramowa Rady UE 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 roku w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnych. Przyjęta na mocy Tytułu VI Traktatu 75 UE76 decyzja nałożyła na wszystkie państwa członkowskie UE wymóg ustanowienia prawa penalizującego promowanie nienawiści (w tym antysemityzmu – punkt 2 Decyzji i art. 11.c) i negocjowania Holocaustu.

1 czerwca 2017 roku Parlament Europejski uchwalił będącą aktem nie-normatywnym⁷⁷ rezolucję w sprawie walki z antysemityzmem⁷⁸, w której:

*wzywa państwa członkowskie oraz instytucje i agencje Unii Europejskiej do przyjęcia i stosowania operacyjnej definicji antysemityzmu, którą posługuje się Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA) (1), w celu wsparcia organów wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania w prowadzonych przez nie działaniach mających na celu skuteczniejsze i bardziej efektywne rozpoznawanie ataków antysemickich i ściganie ich sprawców oraz zachęca państwa członkowskie do pójścia za przykładem Zjednoczonego Królestwa i Austrii w tym zakresie⁷⁹.
A także: wzywa Komisję do wystąpienia o przyznanie jej statusu doradcy w IHRA⁸⁰.*

W dniu 29 listopada 2018 roku UE i IHRA zawarły stałe partnerstwo. Komisja zaleca stosowanie operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA jako narzędzia w szczególności do celów edukacyjnych i szkoleniowych dla nauczycieli, organizacji pozarządowych, władz państwowych i mediów zgodnie z Deklaracją Rady UE zaakceptowaną 6 grudnia 2018 roku⁸¹ w sprawie walki z antysemityzmem i wypracowania wspólnego podejścia do zapewnienia bezpieczeństwa w celu lepszej ochrony społeczności i instytucji żydowskich w Europie.

W Deklaracji Komisja UE wzywa państwa członkowskie, które jeszcze tego nie uczyniły, do poparcia niewiążącej prawnie operacyjnej definicji antysemityzmu przyjętej przez Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA) jako narzędzia użytecznego w edukacji i szkoleniach, w tym dla organów ścigania w ramach ich działań na rzecz skutecznego identyfikowania i ścigania ataków antysemickich⁸².

W następstwie jednogłośnie przyjęcia przez państwa członkowskie UE Deklaracji Rady, Komisja UE powołała grupę roboczą ds. zwalczania antysemityzmu i opracowania wspólnego podejścia do bezpieczeństwa w celu lepszej ochrony społeczności i instytucji żydowskich w Europie. Jej zadaniem jest wspieranie państw członkowskich w tworzeniu strategii zapobiegania wszelkim przejawom antysemityzmu na szczeblu krajowym i zwalczania ich w ramach strategii zapobiegania rasizmowi, ksenofobii, radykalizacji i brutalnemu ekstremizmowi. W spotkaniach grupy biorą udział przedstawiciele państw członkowskich, właściwych ministerstw, krajowych organizacji reprezentujących społeczność żydowską, właściwych organizacji międzynarodowych, międzynarodowych organizacji żydowskich i ekspertów⁸³. Działaniami Grupy Roboczej z ramienia Komisji kieruje Koordynator Komisji Europejskiej ds. Zwalczania Antysemityzmu. Stanowisko to zostało utworzone w grudniu 2015 roku.

Dodatkowe dokumenty tworzące ramy prawne ochrony ludności żydowskiej i przeciwdziałanie antysemityzmowi to:

- Prawo pierwotne UE: Traktat Unii Europejskiej (art. 2); Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (art. 10, 19); Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (art. 1, 3, 21)
- Prawo wtórne UE: Dyrektywa w sprawie równości rasowej z 29 czerwca 2000 roku⁸⁴ (Dyrektywa Rady 2000/43/EC, art. 3); Dyrektywa w sprawie równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy z 27 listopada 2000 roku (2000/78/WE)⁸⁵; Decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 roku w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych⁸⁶; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 roku ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (art. 9)⁸⁷; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 roku ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW⁸⁸; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1808 z dnia 14 listopada 2018 roku zmieniająca dyrektywę 2010/13/UE w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych,

wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych) ze względu na zmianę sytuacji na rynku⁸⁹ (art. 6).

Rada Europy

Rada Europy to jedna z głównych organizacji zajmujących się prawami człowieka w Europie. Ma 47 państw członkowskich⁹⁰, w tym 27 państw będących członkami Unii Europejskiej. Odnosząc się do problemu antysemityzmu, Rada przyjęła następującą rezolucję: „Resolution 1563 (2007) Combating anti-Semitism in Europe”⁹¹. Rezolucja opisuje zjawisko antysemityzmu oraz zawiera wyrażone przez Zgromadzenie zdecydowane poparcie prac podjętych przez Europejską Komisję przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) w celu zachęcenia właściwych podmiotów w Europie do połączenia wysiłków w celu znalezienia skutecznej i trwałej odpowiedzi na antysemityzm na wszystkich poziomach administracyjnych (krajowym, regionalnym, lokalnym) oraz poprzez włączenie do tych działań przedstawicieli różnych społeczności, przywódców religijnych, organizacji społeczeństwa obywatelskiego i innych kluczowych instytucji.

Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI)

Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) jest niezależnym organem monitoringowym Rady do spraw zwalczania rasizmu, dyskryminacji rasowej, ksenofobii, antysemityzmu i nietolerancji. W skład ECRI wchodzi 47 niezależnych ekspertów, po jednym z każdego państwa Rady Europy. ECRI przygotowuje raporty wraz z zaleceniami dla władz krajowych na podstawie danych zebranych podczas cyklicznych wizyt monitoringowych w państwach członkowskich, w trakcie których członkowie Komisji spotykają się z władzami oraz organizacjami pozarządowymi. ECRI opracowuje też zalecenia dotyczące polityki ogólnej, skierowane do wszystkich państw członkowskich.

25 czerwca 2004 roku ECRI wydało „Zalecenie nr 9 dotyczące ogólnej polityki ECRI w sprawie walki z antysemityzmem”, w którym zaleca rządów państw członkowskich nadanie charakteru priorytetowego walce z antysemityzmem i podjęcie wszelkich koniecznych środków w celu zwalczania wszystkich jego przejawów, bez względu na ich pochodzenie⁹².

Poparcie operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA

Na 84. posiedzeniu plenarnym ECRI w dniu 2 grudnia 2020 roku przyjęto „Opinię w sprawie operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA”. W punkcie 8 opinii

ECRI przyjmuje niewiążącą prawnie operacyjną definicję antysemityzmu IHRA jako narzędzie pomocne w promowaniu lepszego zrozumienia antysemityzmu. (...) ECRI uważa, że może to być pozytywnym narzędziem zachęcającym państwa członkowskie do wykorzystywania jej, w szczególności w obszarach gromadzenia danych, edukacji i podnoszenia świadomości⁹³.

Dodatkowe dokumenty, odnoszące się do tematu antysemityzmu i wspomniane w powyższej opinii ECRI to: Roczny raport ECRI z 2019 roku: pkt. 14⁹⁴; Roczny raport ECRI z 2018 roku: pkt. 16 i 17⁹⁵; Roczny raport ECRI z 2014 roku: pkt. 13⁹⁶.

Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ)

1 listopada 2005 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ potępiło negowanie Holokaustu a 27 stycznia proklamowało Międzynarodowym Dniem Pamięci Ofiar Holokaustu. Przyjęło także rezolucję dotyczącą upamiętniania Holokaustu⁹⁷.

Poparcie operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA

We wrześniu 2018 roku Sekretarz Generalny ONZ, António Guterres, przemawiał na spotkaniu wysokiego szczebla. Jego wystąpienie zostało opublikowane pod tytułem: „Siła edukacji w walce z rasizmem i dyskryminacją: Antysemityzm”⁹⁸. António Guterres odniósł się w nim do potencjalnych priorytetów państw członkowskich, wyrażając uznanie „dla wysiłków 31 krajów członkowskich Międzynarodowego Sojuszu na rzecz Pamięci o Holokauście w celu uzgodnienia wspólnej definicji antysemityzmu”. „Taka definicja może służyć jako podstawa dla egzekwowania prawa, a także dla stworzenia polityki prewencyjnej”⁹⁹ – powiedział.

Na 74. Sesji Walnego Zgromadzenia ONZ, w dniu 17 października 2019 roku, Specjalny Sprawozdawca ds. Wolności Religii i Wyznania, Ahmed Shaheed, przedstawił raport na temat zwalczania antysemityzmu w celu wyeliminowania dyskryminacji i nietolerancji ze względu na religię lub wyznanie¹⁰⁰. W wystąpieniu na forum Walnego Zgromadzenia, Shaheed powiedział:

W moim raporcie podkreślam także fakt, że operacyjna definicja antysemityzmu przyjęta przez Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA) może dostarczyć cennych wskazówek dotyczących identyfikowania antysemityzmu w jego różnych formach. IHRA zaleca stosowanie Definicji przez wszystkie państwa jako istotnego, niewiążącego prawnie narzędzia edukacyjnego, popularyzującego i służącego do monitorowania przejawów antysemityzmu i reagowania na nie¹⁰¹.

Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury UNESCO

Mandatem UNESCO jest budowanie pokoju poprzez międzynarodową współpracę w dziedzinie edukacji, nauki i kultury. W ramach sektora edukacji Wydział ds. Pokoju i Zrównoważonego Rozwoju zajmuje się między innymi tematem antysemityzmu, współorganizując spotkania i seminaria z Międzynarodowym Sojuszem na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA), a także opracowując publikacje, również we współpracy z ODIHR, w których zawarta jest operacyjna definicja antysemityzmu IHRA. Publikacje, wspomniane w rozdziale dotyczącym OBWE/ODIHR dostępne są na stronie ODIHR¹⁰².

Rekomendacje

Współczesny antysemityzm często przybiera formę milczącą, ukrytą i zakodowaną, co sprawia, że jest on zjawiskiem złożonym i kontrowersyjnym, które z czasem ulega przemianom. Zmieniający się klimat geopolityczny, a także nowe otoczenie medialne doprowadziły do sytuacji, w której otwarty antysemityzm nie ogranicza się już do kręgów ekstremistycznych i staje się coraz częstszy w głównym nurcie życia. (...) W związku ze złożonym, a czasem wewnątrznie sprzecznym charakterem antysemityzmu definicja tego zjawiska nastręcza szczególnych problemów¹⁰³.

Aby zrozumieć, poznać i odpowiedzieć na zagrożenie, jakim dla społeczeństwa jest antysemityzm, trzeba go zdefiniować. Wykorzystanie ujednoczonej definicji – definicji antysemityzmu IHRA – wesprze działania państw w tworzeniu jednolitej polityki zorientowanej na podnoszenie świadomości na temat antysemityzmu i zagrożeń, jakie ze sobą niesie.

Dzięki wykorzystaniu jasno sformułowanej definicji łatwiej będzie gromadzić dane na temat występowania antysemityzmu, postaw i zachowań antysemickich oraz mowy nienawiści, co pomoże w gromadzeniu danych do opracowania skutecznej polityki, budowanej na statystycznie wiarygodnych danych.

Definicja wesprze także pracowników wymiaru sprawiedliwości, społeczeństwo obywatelskie i opinię publiczną w rozumieniu zjawiska antysemityzmu i wskazywaniu, w jaki sposób mu się przeciwstawiać poprzez budowanie odpowiednich kompetencji oraz działania informacyjno-educacyjne. Definicja będzie także nieocenionym narzędziem wykorzystywanym w edukacji formalnej i nieformalnej oraz przez policję, prokuratorów i sędziów jako punkt odniesienia w rozpoznawaniu, rejestrowaniu i raportowaniu antysemickich przestępstw z nienawiści. Operacyjna definicja antysemityzmu pomoże prokuratorom i sędziom ustalić i określić motywację przestępstwa jako opartą na uprzedzeniu. Wyczuli także organy ścigania na konkretne cechy antysemickich przestępstw z nienawi-

ści. Edukatorzy i nauczyciele otrzymają jasne wytyczne, jak rozpoznawać antysemityzm, a w konsekwencji skutecznie mu przeciwdziałać.

Wytyczne dotyczące programów nauczania oparte na definicji antysemityzmu pozwolą nauczycielom i uczniom uzyskać kompetencje pozwalające na identyfikowanie zjawiska oraz jego skutków w różnych formach i przejawach, a także na rozpoznawanie antysemickiej propagandy, tendencyjnych przekazów i teorii spiskowych.

-
1. Starożytne przejawy antyjudajizmu opisane są w publikacji autorstwa Davida Nirenberga, *Anti-Judaism, The History of a Way of Thinking*, D. Nienberg, *Anti-Judaism, The History of a Way of Thinking*, W.W. Norton & Company, Inc. New York 2013, s. 13.
 2. Center for Research on Prejudice, Sondaże Centrum Badań nad Uprzedzeniami, <http://cbu.psychologia.pl/sondaze/> (data dostępu: 24.05.2021).
 3. FRA, Experiences and perceptions of antisemitism - Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU, Vienna 2018, https://fra.europa.eu/en/publication/2018/experiences-and-perceptions-antisemitism-second-surveydiscrimination-and-hate?mod=article_inline (data dostępu: 24.05.2021).
 4. Ibidem.
 5. Według Raportu FRA 79%, czyli zdecydowana większość ofiar nękania, nigdy nie zgłosiła tego na policję lub do innej organizacji. https://fra.europa.eu/en/publication/2018/experiences-and-perceptions-antisemitism-second-surveydiscrimination-and-hate?mod=article_inline (data dostępu: 24.05.2021).
 6. International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), Komisja ds. Antysemityzmu i Negacji Holokaustu, dokument stwierdzający przyjęcie niewiążącej prawnie definicji antysemityzmu IHRA https://www.holocaustremembrance.com/sites/default/files/press_release_document_antisemitism.pdf (data dostępu: 24.05.2021).
 7. R. Williams, M. Weitzman, The first step to fighting antisemitism: Why the IHRA definition matters, *Jerusalem Post*, March 6, 2021, <https://www.jpost.com/opinion/the-first-step-to-fighting-antisemitism-why-the-ihra-definition-matters-661162> (data dostępu: 24.05.2021).
 8. International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), Working Definition of Antisemitism/Anti-Roma Discrimination, <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antisemitismanti-roma-discrimination> (data dostępu: 24.05.2021).
 9. International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), Stockholm Declaration, <https://www.holocaustremembrance.com/pl/about-us/stockholm-declaration> (data dostępu: 24.05.2021).
 10. W forum udział wzięli przedstawiciele 46 rządów, 23 głów państw oraz 14 wicepremierów.
 11. International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), Stockholm Declaration, op.cit.
 12. Polska jest członkiem Sojuszu od 1999 roku.
 13. Delegacją przewodniczą ambasadorem lub urzędnicy wyższego szczebla.
 14. Pełne członkostwo mogą uzyskać tylko kraje powszechnie postrzegane jako demokracje. Wykluczone są reżimy autorytarne, dyktatorskie lub totalitarne. International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), Membership and Application Procedure, <https://www.holocaustremembrance.com/about-us/countries-membership/membership-and-application-procedure> (data dostępu: 24.05.2021).
 15. United Nations, Outreach Programme on the Holocaust, <https://www.un.org/en/holocaustremembrance/> (data dostępu: 24.05.2021).
 16. UNESCO – Oficjalna strona, <https://en.unesco.org/> (data dostępu: 24.05.2021).
 17. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Institutions and Structures, <https://www.osce.org/odihr/countering-anti-Semitism-and-promoting-Holocaust-remembrance> (data dostępu: 24.05.2021).
 18. European Commission, EU steps up its international cooperation to tackle Holocaust Denial and Antisemitism, <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/640113> (data dostępu: 24.05.2021).

19. Arolsen Archives. International Center on Nazi Persecution, Who we are, <https://arolsen-archives.org/en/about-us/who-we-are/> (data dostępu: 24.05.2021).
20. FRA, FRA joins International Holocaust Remembrance Alliance meeting, <https://fra.europa.eu/en/event/2019/fra-joinsinternational-holocaust-remembrance-alliance-meeting> (data dostępu: 24.05.2021).
21. Council of Europe – Oficjalna strona, <https://www.coe.int/en/web/portal/home> (data dostępu: 24.05.2021).
22. Claims Conference. Conference on Jewish Material Claims Against Germany – Oficjalna strona, <http://www.claimscon.org/> (data dostępu: 24.05.2021).
23. 29 czerwca 2017 r. Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA) wezwał do zaprzestania używania w publikacjach i publicznym dyskursie na temat zagłady ludności żydowskiej przez nazistowskie Niemcy na okupowanych ziemiach polskich w czasie II wojny światowej wadiowych kodów pamięci takich jak „polskie obozy”, „polskie obozy śmierci”.
24. Termin użyty na podstawie: Negacjonisci. Negowanie Holokaustu i ludobójstwa w Auschwitz, Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau. Były niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady – Oficjalna strona, <http://auschwitz.org/historia/negacjonisci/> (data dostępu: 24.05.2021). Używa się także określeń „zaprzeczenie Holokaustowi” oraz „klamstwo oświęcimskie”.
25. The Times of Israel, EU drops its 'working definition' of anti-Semitism, Jewish News, 5.12. 2013, <https://www.timesofisrael.com/eu-drops-its-working-definition-of-anti-semitism/> (data dostępu: 24.05.2021).
26. Międzynarodowemu Sojuszowi na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA) przewodniczyła wtedy Rumunia.
27. International Holocaust Remembrance Alliance, Stockholm Declaration, op.cit.
28. International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), Komisja ds. Antysemityzmu i Negacji Holokaustu, dokument stwierdzający przyjęcie niewiążącej prawnie definicji antysemityzmu IHRA, op. cit.
29. Definicja Antysemityzmu IHRA została przyjęta także przez wiele innych podmiotów, w tym władz regionalnych, stanowych i lokalnych.
30. Departament Stanu USA używa podobnej definicji antysemityzmu od 2010 roku. Departament Stanu prezydenta George'a W. Busha zatwierdził definicję w 2007 roku jako „odpowiedni wstępny przewodnik” po antysemityzmie. U.S. Department of State, Defining Anti-Semitism, <https://www.state.gov/defining-anti-semitism/> (data dostępu: 24.05.2021).
31. Także Organizacja Państw Amerykańskich (Organization of American States) wyraziła poparcie dla operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA. Organization of American States - Oficjalna strona, <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjn9MS0IMrwAhUSkRQKHf1aC2EOFjAAegOIBBAD&url=http%3A%2F%2Fwww.oas.org%2Fen%2F&usq=A0vVawOaennKQCHOSIadUTy-m97AO> (data dostępu: 24.05.2021). Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief for the General Assembly, New York 2019, A/74/358; United Nations, Genrel Assemblu, Elimination of all forms of religious intolerance. Note by the Secretary-General, <https://undocs.org/A/74/358> (data dostępu: 24.05.2021).
32. Sekretariat Generalny Rady Unii Europejskiej, Deklaracja Rady w sprawie zwalczania antysemityzmu oraz wypracowania wspólnego podejścia do bezpieczeństwa z myślą o skuteczniejszej ochronie społeczności i instytucji żydowskich w Europie, Bruksela 2018, 15213/18, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15213-2018-INIT/pl/pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
33. Sekretariat Generalny Rady Unii Europejskiej, Deklaracja Rady w sprawie zwalczania antysemityzmu oraz wypracowania wspólnego podejścia do bezpieczeństwa z myślą o skuteczniejszej ochronie społeczności i instytucji żydowskich w Europie, Bruksela 2018, 15213/18, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15213-2018-INIT/pl/pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
34. Parlament Unii Europejskiej, Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 1 czerwca 2017 r. w sprawie walki z antysemityzmem, 2017, 2017/2692(RSP), (2018/C 307/29) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017IP0243&from=EN> (data dostępu: 24.05.2021).
35. European Commission, Definition of antisemitism, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamentalrights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/combating-antisemitism/definition-antisemitism_en (data dostępu: 24.05.2021).
36. ECRI, ECRI's Opinion on the IHRA Working Definition of Antisemitism (adopted at ECRI's 84th plenary meeting on 2 December 2020), Strasbourg 2020, <https://rm.coe.int/opinion-ecri-on-ihra-wd-onantisemitism-2755-7610-7522-1/1680a091dd> (data dostępu: 24.05.2021).

DEFINICJA ANTYSEMITYZMU IHRA

37. Rebecca Ruth, Legal Form and Legal Legitimacy: The IHRA Definition of Antisemitism as a Case Study in Censored Speech, Gould University of Birmingham, Law, Culture and the Humanities, UK, 2018, <https://philpapers.org/archive/GOULFA.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
38. Raport cząstkowy zlecony w ramach All Party Parliamentary Enquiry on Antisemitism, London 2015, <http://antisemitism.org.uk/wp-content/themes/PCAA/images/DAVID-FELDMAN-SUBREPORT.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
39. D. Bulska i M. Winiewski, Powrót zabobonu: Antysemityzm w Polsce na podstawie Polskiego Sondażu Uprzedzeń 3, Centrum Badań nad Uprzedzeniami, Warszawa 2017, http://cbu.psychologia.pl/wp-content/uploads/sites/410/2021/02/Antysemityzm_PPS3_Bulska_fin.pdf (data dostępu: 24.05.2021).
40. The Kantor Center for the Study of the Contemporary European Jewry, Annual Reports on Worldwide Antisemitism, https://en-humanities.tau.ac.il/kantor/rerearch/annual_reports (data dostępu: 24.05.2021).
41. D. Bulska i M. Winiewski, Powrót zabobonu: Antysemityzm w Polsce na podstawie Polskiego Sondażu Uprzedzeń 3, Centrum Badań nad Uprzedzeniami, Warszawa 2017, http://cbu.psychologia.pl/wp-content/uploads/sites/410/2021/02/Antysemityzm_PPS3_Bulska_fin.pdf (data dostępu: 24.05.2021).
42. OBWE powstała 1 stycznia 1995 w wyniku przekształcenia Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w organizację. Decyzję podjęto na konferencji przeglądowej w Budapeszcie w 1994 roku. Polska jest członkiem założycielskim OBWE a Warszawa jest siedzibą powołanego w 1992 Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR).
43. Document of The Copenhagen Meeting Of The Conference On The Human Dimension Of The CSCE, <https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/14304.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
44. Dla OBWE obejmuje to werbalne nękanie, groźby i brutalne ataki wymierzone w Żydów i instytucje żydowskie, działania neonazistowskie i negowanie Holokaustu. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Countering anti-Semitism and promoting Holocaust remembrance, <https://www.osce.org/odhr/countering-anti-Semitismand-promoting-Holocaust-remembrance>.
45. Document of The Copenhagen Meeting Of The Conference On The Human Dimension Of The CSCE, <https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/14304.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
46. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Final Document of the Tenth Meeting of the Ministerial Council 6 and 7 December 2002, Porto 2002, MC.DOC/1/02, Decision No. 6 Tolerance and Non-Discrimination (MC(10).DEC/6), <https://www.osce.org/files/f/documents/b/f/40521.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
47. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Supplementary Human Dimension Meetings, <https://www.osce.org/odhr/supplementary-human-dimension-meetings> (data dostępu: 24.05.2021).
48. Największa w Europie doroczna konferencja poświęcona prawom człowieka - Human Dimension Implementation Meetings (HDIMs) - gromadzi setki urzędników państwowych, międzynarodowych ekspertów, przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego i obrońców praw człowieka, aby podsumować, w jaki sposób państwa uczestniczące OBWE realizują swoje zobowiązania w wymiarze ludzkim. OSCE, Human Dimension Implementation Meetings, <https://www.osce.org/odhr/hdim> (data dostępu: 24.05.2021).
49. Zgodnie z decyzjami Rady Ministerialnej w Sofii z 2004 roku i Rady Ministerialnej w Porto z 2002 roku w kwestii tolerancji i niedyskryminacji, Osobisty Przedstawiciel przyczynia się do walki OBWE w zwalczaniu dyskryminacji, a w szczególności antysemityzmu, i do promowania tolerancji, zwłaszcza poprzez monitorowanie działań i ukierunkowane wsparcie dla państw uczestniczących. OSCE, <https://www.osce.org/mc/58709>; <https://www.osce.org/mc/40521>.
50. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Helsinki Document 1992: the Challenges Of Change, Helsinki 1992, <https://www.osce.org/files/f/documents/7/c/39530.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
51. OSCE Conference on Anti-Semitism, Vienna, 19 and 20 June 2003. Consolidated summary, PCOEW1073, <https://www.osce.org/files/f/documents/d/f/42394.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
52. OSCE Conference on Anti-Semitism, Berlin, 28 and 29 April 2004. Consolidated summary, PC.DEL/696/04/Rev1 <https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/35389.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
53. Ibidem.

54. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Bulgarian Chairmanship The Chairman-in-Office, Berlin Declaration, 2004, <https://www.osce.org/files/f/documents/9/8/31432.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
55. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Chairman-in-Office, Slovenian Chairmanship, Cordoba Declaration, 2005, CIO.GAL/76/05/Rev.2, <https://www.osce.org/files/f/documents/f/f/15548.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
56. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Chairman in Office, Bucharest Declaration, 2007, CIO/89/07, <https://www.osce.org/files/f/documents/7/4/25598.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
57. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Chairperson-in-office, Astana Declaration, 2010, CIO/GAL/111/10, <https://www.osce.org/files/f/document-s/c/6/68972.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
58. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), 10th Anniversary of the OSCE's Berlin Conference on Anti-Semitism High-Level Commemorative Event, Berlin, 12-13 November 2014, Swiss OSCE Chairmanship conclusions, <http://www.osce.org/odihr/126710?download=true> (data dostępu: 24.05.2021).
59. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Declaration on Enhancing Efforts to Combat Anti-Semitism, MC.DOC/8/14, 5 December 2014, <https://www.osce.org/files/f/documents/2/d/130556.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
60. Z obszernego katalogu wybrane zostały najnowsze dokumenty jako reprezentujące najnowsze trendy.
61. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), 1309th Plenary Meeting of the Council, Statement by the Delegation of The Russian Federation, PC.JOUR/1309 15 April 2021, Annex 1, <https://www.osce.org/files/f/documents/a/8/485030.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
62. United States Mission to the OSCE on the Occasion of the Commemoration of the International Holocaust Remembrance Day Vienna 2021, PC.DEL/88/21, <https://www.osce.org/files/f/documents/7/d/478333.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
63. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), 1285th 63 Plenary Meeting, Statement by the Delegation of Germany, 2020, PC.JOUR/1285, 15 October 2020, Annex 4 PC Journal No. 1285, Agenda item 3(c) <https://www.osce.org/files/f/documents/4/3/468903.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
64. Statement by the European Union at the 1300th Meeting of the OSCE Permanent Council on International Holocaust Remembrance Day, Vienna, 28 January 2021, PC.DEL/127/21 <https://www.osce.org/files/f/documents/3/5/478330.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
65. „Ataki na lub groźby skierowane przeciwko ludziom ze względu na ich rzeczywistą lub domniemaną tożsamość żydowską lub wymierzone w osoby lub mienie związane z ludnością lub społecznościami żydowskimi stanowią przestępstwa z nienawiści na tle antysemitkim.” OSCE/ODIHR, Anti-Semitic Hate Crime Factsheet, OSCE/ODIHR Hate Crime Reporting, https://www.osce.org/files/f/documents/6/5/430859_0.pdf (data dostępu: 24.05.2021).
66. OSCE/ODIHR Hate Crime Reporting, <https://hatecrime.osce.org/>.
67. Ibidem.
68. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), words into Action to Address Intolerance, <https://www.osce.org/project/words-into-action> (data dostępu: 24.05.2021).
69. OSCE/ODIHR, Holocaust Memorial Days: An overview of remembrance and education in the OSCE region, 2020, https://www.osce.org/files/f/documents/d/7/444655_2.pdf (data dostępu: 24.05.2021).
70. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Holocaust Memorial Days in the OSCE region 2020 Participating State reports and annexes, https://www.osce.org/odihr/hmd2020/state_reports, (data dostępu: 24.05.2021).
71. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Manifestations of Antisemitism in the EU 2002–2003, Vienna 2004, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/184-AS-Main-report.pdf (data dostępu: 24.05.2021).
72. W badaniu udział wzięło 15 państw członkowskich.
73. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), FRANET, https://fra.europa.eu/fraWebsite//research/franet/franet_en.htm (data dostępu: 24.05.2021).
74. M. Whine, Two Steps Forward, One Step Back: Diplomatic Progress in Combating Antisemitism, "Israel Journal of Foreign Affairs", t.4, 2010, s. 5. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/23739770.2010.11446617> (data dostępu: 24.05.2021).
75. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej. Akty przyjęte na mocy tytułu VI Traktatu UE, <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0913&from=en> (data dostępu: 24.05.2021).

DEFINICJA ANTYSEMITYZMU IHRA

76. Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej - Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) - Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) - Protokoły - Załączniki - Deklaracje dołączone do Aktu końcowego konferencji międzyrządowej, która przyjęła Traktat z Lizbony podpisany w dniu 13 grudnia 2007 roku - Tabele ekwiwalencyjne Dziennik Urzędowy C 326, 26/10/2012 P. 0001 – 0390, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012M/TXT&from=EN> (data dostępu: 24.05.2021).
77. Akt nienormatywny: Podstawową cechą takiego dokumentu jest to, że nie wyrażają one wiążących zasad postępowania, lecz służą podaniu do publicznej wiadomości jakiejś informacji lub stanowiska danego organu w jakiejś kwestii. Mogą to być oceny faktów, zamierzenia, deklaracje bądź niewiążące postulaty.
78. Zwalczenie antysemityzmu Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 1 czerwca 2017 r. w sprawie walki z antysemityzmem, (2017/2692(RSP)) (2018/C 307/29), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 30.8.2018, <https://eurlex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017IP0243&from=EN> (data dostępu: 24.05.2021).
79. Ibidem, punkt C.2.
80. Ibidem, punkt C.18.
81. Council of the European Union, Council Declaration on the fight against antisemitism and the development of a common security approach to better protect Jewish communities and institutions in Europe - Council conclusion (6 December 2018), 15213/18, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15213-2018-INIT/en/pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
82. Ibidem, pkt 2.
83. 83 European Commission, Working Group on combating antisemitism, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/combating-antisemitism/working-group-combating-antisemitism_en (data dostępu: 24.05.2021).
84. Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 19.7.2000, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0043&from=en> (data dostępu: 24.05.2021).
85. Dyrektywa Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 2.12.2000, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0078&from=EN> (data dostępu: 24.05.2021).
86. Decyzja Ramowa Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawno-karnych, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 6.12.2008, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32008F0913> (data dostępu: 24.05.2021).
87. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 14.11.2012, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=en> (data dostępu: 24.05.2021).
88. Ibidem.
89. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/808 z dnia 14 listopada 2018 r. zmieniająca dyrektywę 2010/13/UE w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych) ze względu na zmianę sytuacji na rynku, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 28.11.2018, <https://eurlex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L1808&from=EN> (data dostępu: 24.05.2021).
90. Każde z państw członkowskich podpisało Europejską Konwencję Praw Człowieka. Konwencja została otwarta do podpisu 4 listopada 1950 roku, a po uzyskaniu niezbędnych 10 ratyfikacji weszła w życie 3 września 1953 roku. Europejska Konwencja Praw Człowieka, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_POL.pdf (data dostępu: 24.05.2021).
91. Parliamentary Assembly, Combating anti-Semitism in Europe. Resolution 1563 (2007), Origin - Assembly debate on 27 June 2007 (24th Sitting) (see Doc. 11292, report of the Political Affairs Committee, rapporteur: Mr Margelov; and Doc. 11320, opinion of the Committee on Legal Affairs and Human Rights, rapporteur: Mrs Wohlwend). Text adopted by the Assembly on 27 June 2007 (24th Sitting), <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17561&lang=en> (data dostępu: 24.05.2021).

92. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-9-on-the-fight-against-antisemit/16808b5ad0> (data dostępu: 24.05.2021)
93. ECRI's Opinion on the IHRA Working Definition of Antisemitism (adopted at ECRI's 84th plenary meeting on 2 December 2020), <https://rm.coe.int/0900001680a091dd> (data dostępu: 24.05.2021).
94. Annual Report on ECRI's Activities covering the period from 1 January to 31 December 2019, Strasbourg 2020, <https://rm.coe.int/ecri-annual-report-2019/16809ca3e1> (data dostępu: 24.05.2021).
95. Annual Report on ECRI's Activities covering the period from 1 January to 31 December 2018, Strasbourg 2019, <https://rm.coe.int/annual-report-2018/168094d6fe> (data dostępu: 24.05.2021).
96. Annual Report on ECRI's Activities covering the period from 1 January to 31 December 2014, Strasbourg 2015, <https://rm.coe.int/annual-report-on-ecri-s-activities-covering-the-period-from-1-january-16808ae6d4> (data dostępu: 24.05.2021).
97. Resolution adopted by the General Assembly on 1 November 2005 [without reference to a Main Committee (A/60/L.12 and Add.1)] 60/7. Holocaust remembrance, A/RES/60/7, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf
98. United Nations, Anti-Semitism Rising Even in Countries with No Jews at All, Secretary-General Tells Event on Power of Education to Counter Racism, Discrimination, SG/SM/19252-RD/1022, 26.09.2018, <https://www.un.org/press/en/2018/sgsm19252.doc.htm> (data dostępu: 24.05.2021).
99. Ibidem.
100. United Nations. Human Rights, Office of the High Commissioner, Report on combating antisemitism to eliminate discrimination and intolerance based on religion or belief, <https://www.ohchr.org/EN/Issues/FreedomReligion/Pages/ReportSRtotheGeneralAssembly.aspx> (data dostępu: 24.05.2021).
101. Statement by Mr. Ahmed Shaheed, Special Rapporteur on Freedom of Religion of Belief, 74th session of the General Assembly, Third Committee, Item 74 (a0d): Human rights, <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/GA74-OralStatement-FINAL.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).
102. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Holocaust Memorial Days in the OSCE region: 2020 Participating State reports and annexes, https://www.osce.org/odihr/hmd2020/state_reports (data dostępu: 24.05.2021).
103. Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO), Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR), Przeciwdziałanie antysemityzmowi poprzez edukację. Wtyczne dla osób odpowiedzialnych za wyznaczenie kierunków polityki, Paryż-Warszawa 2019, https://www.osce.org/files/f/documents/a/6/406847_1.pdf (data dostępu: 24.05.2021).

Operacyjna definicja antysemityzmu Międzynarodowego Sojuszu na Rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA) - dobre praktyki

Piotr Kwapisiewicz

Rok 2016 był datą przełomową dla osób zajmujących się badaniem antysemityzmu i przeciwdziałaniem mu. To właśnie wtedy Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście (IHRA) przyjął operacyjną definicję antysemityzmu (IHRA Working Definition of Antisemitism). Definicja ta nie była konstruktem nowym, była w dużej mierze formułą wypracowaną już w latach 2003–2004 przez European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, znaną obecnie jako Fundamental Rights Agency.

Jest to prawnie niewiążąca definicja operacyjna (non-legally binding working definition), która ma na celu wskazanie ram i dookreślenie, czym jest antysemityzm. Takie doprecyzowanie zjawiska ma wspierać działania edukacyjne i prewencyjne, a tym samym umożliwić identyfikację zachowań antysemickich poprzez możliwość ich monitorowania oraz ich standaryzację. Natomiast sama idea dowolności (non-legally binding working definition) miała bazować na modelu partycypacyjnym, który miał zachęcać różnego rodzaju instytucje do jej wykorzystywania i wdrażania oraz do budowania świadomości dotyczącej współczesnego antysemityzmu¹.

Do wykorzystywania definicji zachęcają organizacje żydowskie oraz różnorodni reprezentanci grupy większościowej. Jest to między innymi Komisja Europejska, która zaleca stosowanie operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA jako przydatnego narzędzia szczególnie do celów edukacyjnych i szkoleniowych dla nauczycieli, organizacji pozarządowych, władz państwowych i mediów zgodnie z deklaracją Rady UE z 2018 roku w sprawie zwalczania antysemityzmu².

Definicja zyskuje coraz większą popularność – została przyjęta już przez 36 krajów (dane na czerwiec 2021)³ oraz jest rekomendowana przez różne podmioty międzynarodowe. Poza wspomnianą wyżej Komisją Europejską są to między innymi: Europejska Komisja przeciw Rasizmowi i Nietolerancji⁴ oraz Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. wolności religii i przekonań (UN Special Rapporteur on freedom of religion or belief).

Definicja jest wdrażana i używana przez władze krajowe, które są zobowiązane konwencjami międzynarodowymi do podejmowania „sku-

tecznych działań i skutecznej współpracy, tworzenia jasnych przepisów w przeciwdziałaniu rasizmowi i ksenofobii przez konwencje i dyrektywy. Są to między innymi: „Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej”⁵ czy, na poziomie Unii Europejskiej, Deklaracja Rady w sprawie zwalczania antysemityzmu oraz wypracowania wspólnego podejścia do bezpieczeństwa z myślą o skuteczniejszej ochronie społeczności i instytucji żydowskich w Europie⁶. Ponadto definicja jest używana również przez władze lokalne, organizacje pozarządowe, związki religijne oraz organizacje sportowe.

Od czasu jej powstania operacyjna definicja IHRA jest stosowana w programach szkoleniowych dla policji, prokuratorów i sędziów. Wykorzystywanie jej przez te organizacje ma wspomóc ich działania w skutecznym monitorowaniu zachowań antysemitycznych, wsparciu procesów decyzyjnych i tworzeniu strategii przeciwdziałania antysemityzmowi na poziomie krajowym i lokalnym.

Pięć lat funkcjonowania definicji oraz przyjęcie jej na potrzeby strategii przeciwdziałania antysemityzmowi przez 36 krajów pozwala na zebranie szeregu dobrych praktyk, które pozwalają skutecznie i efektywnie zaadaptować i wdrożyć ją przez administrację samorządową, szeroko pojęte instytucje władzy oraz instytucje oraz organizacje pozarządowe w Polsce.

Operacyjna definicja antysemityzmu IHRA może być ważnym środkiem przyczyniającym się do skutecznego przeciwdziałania antysemityzmowi. W krajach, które ją wdrożyły, stała się narzędziem służącym jako punkt odniesienia dla instytucji państwowych w działaniach prawno-człowieczych, organach ścigania, czy służbach porządkowych.

Przyjęcie definicji bardzo często pomagało uzupełnić wszelkie dokumenty takie jak strategie, programy, przewodniki czy podręczniki dotyczące przeciwdziałania antysemityzmowi o wyjaśnienie terminu czy doprecyzowanie ram definicyjnych dotyczących antysemityzmu.

Wdrażanie działań promujących prawa człowieka poprzez przeciwdziałanie antysemityzmowi było również wzmacniane poprzez rekomendacje stosowania roboczej definicji w politykach grantowych. W efekcie środki z dotacji na działania instytucji samorządowych i organizacji pozarządowych musiały respektować prawa człowieka. Zniwelowano w ten sposób ryzyko wykorzystywania środków publicznych przez organizacje nacjonalistyczne.

Dzięki takim rozwiązaniom definicja jest wdrażana nie tylko przez administrację i instytucje państwowe, ale również przez organizacje obywatelskie, czy też ośrodki akademickie jako narzędzie wspierające wszelkiego rodzaju działania podnoszące świadomość na temat antysemityzmu i przeciwdziałające mu.

Stosowanie definicji nie tylko wspiera dane instytucje, ale obecnie jest też kluczowym narzędziem dla doskonalenia standardów i podnoszenia jakości prowadzonych działań. Pozwala wzbogacić wiedzę i wykorzystywać doświadczenia innych w przeciwdziałaniu antysemityzmowi. Dlatego też w niniejszym artykule przedstawione zostaną przykłady dobrych praktyk wykorzystywania operacyjnej definicji antysemityzmu podzielone ze względu na potrzeby i cele, dla których sięgnięto po tę definicję.

Przykłady dobrych praktyk podzielono na następujące obszary:

1. edukacyjne, obejmujące m.in. szkolenia policjantów, prokuratorów, sędziów, edukatorów i nauczycieli, pracowników instytucji państwowych i organizacji prawno-człowiecznych monitorujących przejawy antysemityzmu;
2. identyfikacyjne, umożliwiające kategoryzacje różnych aspektów antysemityzmu na potrzeby funkcjonariuszy policji, ministerstwa spraw wewnętrznych i sprawiedliwości, organizacji i instytucji monitorujących przestępstwa z nienawiści, czy też podczas przesłuchań sądowych, prowadzonych czynności prokuratorskich, policyjnych śledztw;
3. wsparcia procesów decyzyjnych w strategiach, programach, politykach mających na celu przeciwdziałać antysemityzmowi oraz szerzej: rasizmowi i ksenofobii, które powstają na potrzeby zarówno instytucji państwowych, administracji samorządowej, jak i organizacji pozarządowych, organizacji pracowniczych, związków wyznaniowych i samych społeczności żydowskich.

Prezentowane poniżej dobre praktyki zostały zdefiniowane i wyróżnione w wydanym przez Komisję Europejską podręczniku „Handbook for the practical use of the IHRA Working Definition of Antisemitism”, raporcie⁷ Agencji Praw Podstawowych (FRA) „Antisemitism: Overview of antisemitic incidents recorded in the European Union 2009-2019”⁸, wskazane w artykułach i publikacjach międzynarodowych organizacji działających na rzecz wdrażania definicji, takich jak American Jewish Community (AJC), Liga Antydefamacyjna, Liga przeciw Zniesławieniom (Anti-Defamation League) oraz B'nai Brith Canada.

Dobre praktyki

Edukacja

Edukacja na temat Holokaustu, antysemityzmu i życia społeczności żydowskiej pozostaje jednym z najważniejszych narzędzi zapobiegania antysemickim uprzedzeniom. Europejska Komisja przeciw Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) zachęca do stosowania operacyjnej definicji w obszarze edukacji i podnoszenia świadomości na temat antysemityzmu i jego

nowoczesnych form. Korzystanie z definicji dla celów edukacyjnych jest również rekomendowane przez Organizację Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO), Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka w publikacji „Przeciwdziałanie antysemityzmowi poprzez edukację. Wytyczne dla osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki”⁹.

Edukacja antydyskryminacyjna

Gdy mówimy o definicji w kontekście edukacji, warto wyróżnić edukację antydyskryminacyjną, której celem jest nie tylko podniesienie świadomości co do form antysemityzmu, ale przede wszystkim rozwijanie kompetencji w obszarze myślenia krytycznego, badania i kwestionowania zasadności oraz atrakcyjności poglądów antysemitycznych oraz uodpornienie na antysemityczną narrację. Kluczowym celem w tym przypadku jest kształtowanie krytycznych, świadomych i zaangażowanych obywateli. Istotne jest edukowanie na temat mechanizmów powstawania uprzedzeń, stereotypów, dyskryminacji, a także uświadamianie w zakresie przyczyn i konsekwencji, jakie niosą przestępstwa z nienawiści.

Dobre praktyki:

Europejska Sieć Przeciwdziałania Antysemityzmowi przez Edukację (European Network for Countering Antisemitism through Education)¹⁰

ENCATE to sieć społeczeństwa obywatelskiego, której celem jest zwalczanie współczesnego antysemityzmu poprzez edukację. Sieć zrzesza europejskie organizacje non-profit, których zadaniem jest edukacja na temat współczesnych i historycznych aspektów antysemityzmu. ENCA-TE przyjmuje i stosuje roboczą definicję antysemityzmu IHRA łącznie z załączonymi do niej przykładami.

Edukacja o żydowskim życiu, antysemityzmie i Holokauście. Grupa robocza ds. Antysemityzmu (Education about Jewish Life, Antisemitism and the Holocaust; Working Group on Antisemitism)¹¹

Niniejszy dokument wprowadzający ma na celu wspieranie krajowych decydentów w zakresie edukacji dotyczącej wdrażania systematycznego podejścia do zapobiegania, adresowania i reagowania na antysemityzm w edukacji i poprzez edukację. Dokument wymienia wyzwania i oferuje rekomendacje oraz zapewnia przegląd dostępnych, gotowych do użycia zasobów na podstawie kluczowych zasad międzynarodowych, które mogą być pomocne w budowaniu krajowej strategii w dziedzinie edukacji. W rozdziale wyjaśniającym antysemityzm zaleca się definicję IHRA jako praktyczne narzędzie do lepszego rozpoznawania różnych aspektów i przejawów współczesnego antysemityzmu.

Żydowski Wkład w Inkluzywną Europę (Jewish Contribution to an Inclusive Europe (CEJI))¹²

CEJI działa na rzecz zwalczania uprzedzeń i dyskryminacji oraz promowania spójności społecznej poprzez szkolenia, edukację, dialog i rzecznictwo. Organizuje coroczne szkolenie dla urzędników UE na temat antysemityzmu z wykorzystaniem operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA.

„Działaj przeciwko rasizmowi i antysemityzmowi” („Agir contre le racisme et l'antisémitisme”), Francja¹³

Francuski parlament przyjął operacyjną definicję antysemityzmu IHRA w rezolucji z 3 grudnia 2019 r. W związku z tym władze francuskie korzystają z definicji w podręcznikach i materiałach szkoleniowych, takich jak na przykład „Agir contre le racisme et l'antisémitisme” opracowanym przez Międzyresortową Grupę ds. Przeciwdziałania Rasizmowi, Antysemityzmowi i Dyskryminacji wobec społeczności LGBT+ (DILCRAH). Definicja jest wykorzystywana w szkoleniach zarówno policjantów i sędziów, jak i nauczycieli oraz urzędników służby cywilnej.

Edukacja policjantów, prokuratorów i sędziów

W przypadku szkoleń i treningów skierowanych do policjantów, prokuratorów i sędziów podnoszenie świadomości ma na celu uwrażliwienie na współczesne formy antysemityzmu oraz na potrzeby jego ofiar. Ma na celu również zrozumienie zagrożeń wynikających z antysemityzmu nie tylko dla społeczności żydowskiej, ale dla ogółu społeczeństwa.

Dobre praktyki:

„Praktyczny przewodnik po Judaizmie” („A Practical Guide To Judaism”), SAAC, CEPOL¹⁴

Publikacja została przygotowana przez The Security and Crisis Centre by EJC (SAAC) i Agencję Unii Europejskiej ds. Szkolenia w Dziedzinie Ścigania (CEPOL). Jej celem jest zapoznanie przedstawicieli organów ścigania z podstawową wiedzą na temat tradycji, świąt i innych elementów judaizmu. Przewodnik zawiera również omówienie roboczej definicji antysemityzmu.

„Zrozumienie antysemickich przestępstw z nienawiści i zapewnienie bezpieczeństwa społecznościom żydowskim. Praktyczny przewodnik” („Understanding Anti-Semitic Hate Crimes and Addressing the Security Needs of Jewish Communities: A practical Guide”), ODIHR/OSCE¹⁵

Niniejsza publikacja skupia się przede wszystkim na działaniach, jakie mogą podejmować osoby odpowiedzialne za rozwiązywanie problemów związanych z antysemickimi przestępstwami z nienawiści oraz pracują-

ce z potrzebami społeczności żydowskich w zakresie bezpieczeństwa. Operacyjna definicja antysemityzmu IHRA znajduje się w załączniku do przewodnika. Publikacja ma za zadanie wspierać działania na rzecz rozpoznawania i rejestrowania przestępstw oraz reagowania na nie, gdy przesłanką jest antysemityzm.

Narodowy Instytut Badań and Holokaustem im Elie Wiesela w Rumunii (Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”), Rumunia¹⁶

Narodowy Instytut Rumuńskich Studiów nad Holokaustem im. Elie Wiesela to powstała w 2005 roku instytucja publiczna z siedzibą w Bukareszcie. Jej celem jest rozpowszechnianie kultury pamięci o Holokauście oraz przeciwdziałanie dyskryminacji, ksenofobii i antysemityzmowi. Umożliwiają to projekty badawcze, kulturalne i edukacyjne opracowywane niezależnie lub we współpracy z organizacjami krajowymi lub międzynarodowymi. W latach 2017–2019 Instytut Elie Wiesela organizował programy szkoleniowe o tematyce związanej z historią Holokaustu i zaprzeczeniu mu, z antysemityzmem i z dzisiejszą skrajną prawicą przeznaczone dla funkcjonariuszy żandarmerii, policji i wywiadu, a także służb cywilnych i nauczycieli. W tych programach Instytut wykorzystał operacyjną definicję antysemityzmu IHRA. Od 2017 roku 150-180 policjantów i 75-90 funkcjonariuszy ze służb wywiadowczych uczestniczyło w szkoleniach na temat operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA.

Akademia Nauk o Bezpieczeństwie (Eesti Sisekaitseakadeemia), Estonia¹⁷

Akademia jest instytucją państwową kształtującą kadry urzędników służby cywilnej podległe estońskiemu Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. Uczestnicy Akademii poznają definicję IHRA w ramach programu “Bezpieczeństwo wewnętrzne i zarządzanie kryzysowe”, którego celem jest podniesienie wiedzy o problemach bezpieczeństwa, terroryzmie, zagrożeniach hybrydowych, radykalizacji, zachowaniach etycznych i kryzysach zarządzania.

Federacja Gmin Żydowskich w Hiszpanii (La Federación de Comunidades Judías de España (FCJE)), Hiszpania¹⁸

Federacja korzysta ze Definicji IHRA na potrzeby szkoleń skierowanych między innymi do policjantów i prokuratorów.

Identyfikacja

Policjanci i organy ścigania mają do czynienia z szeregiem wyzwań wynikających z przestępstw antysemitycznych. Na etapie śledztw oraz postępowań sądowych kluczowa jest metodologia wspierająca proces

identyfikowania tego typu przestępstw. Oprócz szeregu działań edukacyjnych niezbędne są jasne i skuteczne wytyczne pozwalające rozpoznać przestępstwa z nienawiści. Nie ulega wątpliwości, że identyfikacja i właściwa interpretacja terminologii i symboliki noszących znamiona przestępstw z nienawiści przez przedstawicieli organów ścigania jest podstawą właściwej reakcji na zabronione zachowania. W tym aspekcie m.in. w Wielkiej Brytanii i Niemczech tworzone są procedury oparte o definicję IHRA. Są one przeznaczone zarówno dla policjantów, jak i prokuratorów oraz sędziów. W Niemczech i Rumunii definicja IHRA jest wprowadzana do przepisów prawnych dotyczących przestępstw z nienawiści. Rozpoznawanie motywacji antysemitki na każdym etapie procesu – od zgłoszenia, przez sporządzenie aktu oskarżenia, do orzeczenia sądu – jest ważne dla budowania poczucia bezpieczeństwa ofiar i dla przeciwdziałania negatywnym wpływom na ogół społeczności. Stosowanie definicji IHRA w tych krajach rekomendowane jest zarówno przez policję, jak i ministerstwo sprawiedliwości.

Dobre praktyki na poziomie przepisów prawa karnego:

Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości i Ochrony Konsumentów, Niemcy¹⁹

W lutym 2020 roku znowelizowano art. 46 ust. 2 niemieckiego kodeksu karnego w taki sposób, że obecnie obok rasizmu i ksenofobii wymienia się także antysemityzm jako możliwą motywację, którą należy wziąć pod uwagę przy orzekaniu na temat przestępstw. W swoim wyjaśnieniu Ministerstwo Sprawiedliwości wyraźnie odniosło się do operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA.

Parlament, Rumunia²⁰

4 czerwca 2018 roku parlament rumuński przyjął ustawę nr 157/2018, która wprowadziła do kodeksu karnego sankcje pozbawienia wolności do trzech lat za propagowanie idei antysemitki, za używanie symboli antysemitki w miejscu publicznym oraz za wytwarzanie, sprzedaż i rozpowszechnianie lub przechowywanie antysemitki materiałów do celów rozpowszechniania. Wprowadziła również możliwość pozbawienia wolności do pięciu lat za rozpowszechnianie lub publikowanie materiałów antysemitki w dowolny sposób oraz do dziesięciu lat za inicjowanie, zakładanie, przystąpienie do organizacji o charakterze antysemitki lub wspieranie jej.

Dobre praktyki na poziomie identyfikacji podczas zgłaszania, postępowania śledczego:

Federalna Akademia Policji, Niemcy²¹

Federalna Akademia Policji to ośrodek szkoleniowy Federalnego Urzędu

Kryminalnego, który opiera swój program edukacyjny dotyczący antysemityzmu o definicję IHRA. Jest nie tylko częścią programu studiów licencjackich „Federalna Policja Kryminalna”, ale także nowowprowadzonego szkolenia zawodowego na stanowisko inspektora detektywa. Utworzone w oparciu o definicję standardy ułatwiają identyfikację i zwalczanie agitacji antysemitycznej na wczesnym etapie. Definicja służy standaryzacji istniejących metod i dalszego rozwijania standardów jakości pracy. W ten sposób definicja IHRA jest stosowana w całym kraju.

„Wytyczne operacyjne dotyczące przestępstw z nienawiści. Wyższa Szkoła Policji” (“Hate Crime Operational Guidance. College of Policing”), Wielka Brytania²²

Na potrzeby tego podręcznika skierowanego do funkcjonariuszy policji Anglii i Walii w 2014 roku wprowadzono operacyjną definicję antysemityzmu zaproponowaną przez European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC)²³. Ta definicja była podstawą dla opracowania definicji IHRA i w większości jest z nią zgodna. Przewodnik stanowi podstawę zarówno dla szkoleń, jak i wsparcia w trakcie prowadzenia śledztw. Definicja ma na celu wspierać funkcjonariuszy i personel we właściwym rozpoznaniu i określeniu postaw nienawiści i związanych z nim przestępstw, a w kolejnym etapie w podjęciu właściwych kroków wobec wszystkich zainteresowanych stron. Warto podkreślić, że jest to narzędzie przeznaczone do codziennej pracy funkcjonariuszy.

Dobre praktyki wspierające pracę prokuratorów, sędziów:

„Księga Równego Traktowania”, Kolegium Sądowe („Equal Treatment Bench Book”, Judicial College), Wielka Brytania²⁴

Definicja IHRA jest rekomendowana w przewodniku prezentującym Politykę Równości i Różnorodności dla Sądownictwa przygotowanym przez Judicial College – instytucję odpowiedzialną za szkolenie sędziów w Anglii i Walii.

Rada Ministrów, Austria²⁵

25 kwietnia 2017 roku austriacka Rada Ministrów zaakceptowała operacyjną definicję antysemityzmu IHRA. Ta definicja może być wykorzystywana i stosowana na przykład w kontekście edukacji szkolnej oraz edukacji dorosłych lub do celów szkolenia organów ścigania. W tym duchu definicja IHRA jest wykorzystywana przez trenerów oraz w materiałach szkoleniowych dwóch regularnych seminariów dla kandydatów na sędziów, a mianowicie w „Curriculum Justiz und Zeitgeschichte” („Program Współczesna Historia Sądownictwa”) oraz w „Curriculum Grundrechte” („Program Praw Podstawowych”). Jest także wykorzystywana na specjalnych seminariach przeznaczonych dla kandydatów na sędziów, sę-

dział i prokuratorów na temat przestępstw z nienawiści oraz austriackiej ustawy zakazującej propagowania narodowego socjalizmu z 1947 roku („Verbotsgesetz”). Za szkolenia i seminaria odpowiada Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości i Wyższe Sądy Apelacyjne. Austriackie organy ochrony państwa stosują definicję antysemityzmu opartą na definicji IHRA.

Prokurator Generalny w Berlinie, Niemcy²⁶

Z inicjatywy Prokuratora Generalnego w Berlinie 1 września 2018 roku w prokuraturze utworzono stanowisko komisarza ds. antysemityzmu. Stanowisko to ma na celu wzmocnienie zaufania społeczeństwa do pracy organów ścigania w zakresie zwalczania przestępstw antysemickich poprzez współpracę z Gminą Wyznaniową Żydowską Berlina oraz innymi instytucjami i organizacjami w Berlinie. Operacyjna definicja antysemityzmu IHRA została wdrożona przez Prokuraturę 13 grudnia 2018 roku.

Organizacje nadzorująca szkoły, ośrodki akademickie, organizacje działające na rzecz uczniów

Jak już wspomniano wcześniej, edukacja, a tym samym instytucje za nią odpowiedzialne (szkoły podstawowe, szkoły średnie, uniwersytety), są kluczowe w procesie podnoszenia świadomości o antysemityzmie. Jednak system edukacji niesie ze sobą wiele wyzwań związanych z antysemityzmem pojawiającym się w szkole, na przykład z używaniem słowa „Żyd” jako obraźliwego, z treściami z mediów społecznościowych dotyczącymi stereotypowego postrzegania społeczności żydowskiej lub też nieprawdziwymi informacjami dotyczącymi Holokaustu, którymi dzielą się uczniowie.

Dlatego też władze nadzorujące szkoły, ośrodki akademickie lub organizacje pozarządowe działające na rzecz uczniów i studentów korzystają z definicji IHRA. Jest ona wykorzystywana w celu identyfikowania antysemityzmu w programach mających tworzyć szkoły jako miejsca bezpieczne i wolne od dyskryminacji. Definicja w tym przypadku staje się narzędziem wspierającym nauczycieli w identyfikowaniu antysemityzmu zarówno w zachowaniach, jak i w wypowiedziach uczniów, nauczycieli, gości debat i paneli dyskusyjnych.

Dobre praktyki:

Niemiecka Konferencja Rektorów, Niemcy²⁷

Rektorzy w oświadczeniu z 19 listopada 2019 roku podkreślili, iż uniwersytety to ośrodki kultury demokratycznej, miejsca dialogu i różnorodności. Żeby przeciwdziałać antysemityzmowi, rekomendują wdrożyć definicję IHRA jako narzędzie wspierające identyfikowanie i reagowanie na antysemityzm wymierzony w badaczy, nauczycieli i studentów żydow-

skich oraz jako narzędzie edukacyjne budujące świadomość dotyczącą antysemityzmu i będące częścią programów edukacyjnych oferowanych przez uczelnie.

“Przeciwdziałanie antysemityzmowi w szkołach: programy szkoleniowe” (“Addressing Anti-Semitism in Schools: Training Curricula”), UNESCO i OSCE/ODIHR),²⁸

Ta czterotomowa publikacja skierowana do osób prowadzących szkolenia nauczycieli została opracowana wspólnie przez Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR) oraz UNESCO przy wsparciu Centrum Edukacji o Holokauście w University College London (UCL). Zawiera praktyczne wskazówki dotyczące przeciwdziałania antysemityzmowi oraz uprzedzeniom w edukacji przy jednoczesnym promowaniu praw człowieka, globalnej edukacji obywatelskiej i równości płci. Podstawą dla zawartych w niej wskazówek, rekomendacji oraz scenariuszy jest operacyjna definicja antysemityzmu.

Europejska Unia Studentów Żydowskich (European Union of Jewish Students (EUJS)), Belgia²⁹

Europejska Unia Studentów Żydowskich, organizacja patronacka zrzeszająca 36 krajowych organizacji studenckich z Europy, opracowała przewodnik „How to support your Jewish students” skierowany do administracji uczelni i zrzeszeń studenckich. Publikacja zawiera rekomendacje mające na celu wzmocnienie inkluzyjności na uczelniach, żeby były bezpieczne i wolne od dyskryminacji. EUJS rekomenduje wdrożenie operacyjnej definicji antysemityzmu jako narzędzia identyfikującego zachowania antysemityczne nie tylko dla celów monitorowania i raportowania, ale przede wszystkim dla skutecznego reagowania na powyższe zjawiska i eliminowania ich z życia uczelnianego.

Uniwersytet Oxfordzki, Wielka Brytania³⁰

Uniwersytet Oxfordzki postawił sobie za cel zapewnienie wszystkim studentom, niezależnie od ich pochodzenia, satysfakcjonującego doświadczenia uczestnictwa w szkolnictwie wyższym. Żeby wesprzeć kadrę edukacyjną w jej pracy, przyjęto (uwzględniając stanowisko Biura ds. Studentów) definicję antysemityzmu IHRA jako wskazówkę do interpretacji i zrozumienia antysemityzmu, zwracając uwagę na wyjaśnienia zalecane przez Komisję Specjalną do Spraw Wewnętrznych. Definicja IHRA nie wpływa na definicję prawną dyskryminacji „rasowej”, więc nie zmienia podejścia uczelni do wypełniania ich obowiązków prawnych, w tym zobowiązania do przestrzegania wolności słowa.

Żydowskie Stowarzyszenie Czulent, Polska³¹

W 2014 roku stowarzyszenie realizowało projekt „Antysemityzm nie jest poglądem”, w ramach którego prześledzono ponad 140 podręczników szkolnych pod kątem treści dotyczących społeczności żydowskiej. Na potrzeby badań przyjęto roboczą definicję antysemityzmu EUMC, która była podstawą definicji IHRA i w znacznej mierze się z nią pokrywa.

Obecnie stowarzyszenie korzysta z operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA na potrzeby kategoryzowania przejawów antysemityzmu w ramach „Zintegrowanego systemu monitorowania antysemickich przestępstw i mowy nienawiści oraz pomocy i wsparcia dla członków społeczności żydowskiej – ToActResponsablyOnHC”.

Monitorowanie i raportowanie przestępstw i incydentów o charakterze antysemickim

Podstawą dla podejmowania całościowych strategicznych działań jest informacja. Nie inaczej jest z przeciwdziałaniem antysemityzmowi oraz wszelkim innym formom dyskryminacji. Dlatego tak ważne jest monitorowanie i raportowanie przestępstw i incydentów o charakterze antysemickim i w związku z tym ich właściwe identyfikowanie.

Dla samego procesu gromadzenia danych kluczowa jest metodologia. To właśnie na potrzeby metodologii monitorowania antysemityzmu w Europie europejska Agencja Praw Podstawowych (FRA) rozpoczęła pracę nad definicją antysemityzmu. Dziś agencja stosuje operacyjną definicję antysemityzmu IHRA. Ta definicja stanowi również podstawę dla metodologii raportowania przestępstw z nienawiści przez Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE. Powyższe metodologie oraz sama definicja są wykorzystywane w oficjalnych statystykach policyjnych np. w Niemczech przez organizacje pozarządowe raportujące przestępstwa z nienawiści. Stosują ją również organizacje pozarządowe oraz same organizacje żydowskie, które dla zwiększenia poziomu bezpieczeństwa społeczności i wsparcia ofiar, tworzą systemy raportowania zarówno zachowań, jak i przestępstw antysemickich. Metodologia identyfikowania antysemityzmu oparta o definicję IHRA buduje zaufanie samej społeczności do systemu oraz do organów ścigania, dla których niniejsze dane mogą stanowić ważny mechanizm wspierający w identyfikowaniu zagrożeń.

Dobre praktyki:

Federalne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Budownictwa i Wspólnoty, Niemcy³²

1 stycznia 2020 roku rząd niemiecki zaktualizował wytyczne dla policji dotyczące identyfikowania przestępstw antysemickich na potrzeby statystyk policyjnych o operacyjną definicję antysemityzmu IHRA.

Łotewskie Centrum Praw Człowieka (Latvijas Cilvēktiesību centrs), Łotwa³³

Łotewskie Centrum Human for Rights w opracowanym podręczniku "Palīgmateriāls tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem naida noziegumu identificēšanā un izmeklēšanā", przeznaczonym dla instytucji zajmujących się identyfikacją i badaniem przestępstw z nienawiści, jako podstawę dla identyfikacji antysemityzmu wskazuje operacyjną definicję IHRA.

Community Security Trust (CST), Wielka Brytania³⁴

CST ściśle współpracuje z policją w temacie bezpieczeństwa społeczności żydowskiej na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym. Współpraca ta obejmuje wspólne patrole, szkolenia i ćwiczenia, wymianę danych o zachowaniach antysemitycznych oraz wsparcie eksperckie. CST korzysta z operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA zarówno na poziomie kategoryzacji przejawów antysemityzmu w systemie raportowania, jaki CST prowadzi, jak i jako element edukacyjny w systemie szkoleniowym. Jednak, co najważniejsze, wykorzystuje ją również w działaniach eksperckich, jakimi wspiera organy ścigania w podejmowaniu skutecznych i efektywnych działań w przeciwdziałaniu przestępstwom antysemitycznym.

Departament Badań I Informacji o Antysemityzmie w Berlinie, (Die Recherche- und Informationsstelle Antisemitismus), Niemcy³⁵

RIAS Berlin to sieć organizacji zajmująca się raportowaniem przejawów antysemityzmu. Jako podstawy do ich kwalifikacji korzysta z definicji IHRA. Ponadto upowszechnia definicję również na szkoleniach skierowanych do sędziów i służb porządkowych.

Wspieranie procesów decyzyjnych

Dyrektywy i rekomendacje opracowane przez ONZ, Radę Europy, OBWE, Unię Europejską zalecają tworzenie programów i strategii, których celem jest skuteczne przeciwdziałanie rasizmowi i antysemityzmowi, zarówno na poziomie lokalnym, jak i krajowym. Definicja IHRA jest narzędziem wspierającym skuteczne przeciwdziałanie antysemityzmowi. Gdy w 2021 roku rząd szwajcarski wdrożył definicję, w przygotowanej deklaracji zwrócono uwagę, iż definicja będzie narzędziem uzupełniającym istniejące mechanizmy przeciwdziałania antysemityzmowi, zarówno na poziomie kantonów, jak i gmin lokalnych. Unia Europejska w programach dotacyjnych promuje wykorzystywanie definicji IHRA. Parlament Balearów zwrócił się do rządu hiszpańskiego, żeby organizacje definiujące się poprzez używanie treści antysemitycznych nie mogły dostawać wsparcia rządowego. Jako podstawę definiowania treści antysemitycznych rekomendują definicję IHRA.

Organizacje pozarządowe, związki religijne

Strategie przeciwdziałania antysemityzmowi opracowują również organizacje pozarządowe, związki religijne, wykorzystując w nich definicję IHRA wspierającą je w decyzjach dotyczących programów i projektów realizowanych, organizacji z którymi będą podejmować współpracę.

Rada Federacyjna Szwajcarii³⁶

Rada Federacyjna, która pełni rolę rządu w Szwajcarii, 4 czerwca 2021 przyjęła raport dotyczący możliwych obszarów zastosowania operacyjnej definicji antysemityzmu. Na raport składają się analizy prawne dotyczące definicji oraz rekomendacje dotyczące tego, jak definicja może być wykorzystywana, żeby wzmocnić istniejące instytucje i mechanizmy mające na celu przeciwdziałanie antysemityzmowi, zarówno na poziomie federacji, jak i poszczególnych kantonów i gmin.

Krajowa strategia zapobiegania i przeciwdziałania antysemityzmowi, ksenofobii, radykalizacji i mowy nienawiści w latach 2021 – 2023 (Strategia națională pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură aferentă perioadei 2021 – 2023), Rumunia³⁷

Dokument wskazuje kierunki działań rządu rumuńskiego mających na celu przeciwdziałanie antysemityzmowi, ksenofobii, radykalizacji i mowy nienawiści. Wymienia również instytucje będące partnerami takich działań. W dokumencie podkreślono rolę partnerstwa w ramach IHRA oraz położono szczególny nacisk na kontynuowanie wdrażania definicji IHRA przez instytucje rządowe.

Program Obywatele, Równość, Prawa i Wartości (Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV)), Unia Europejska³⁸

Komisja Europejska stworzyła program grantowy, którego zadaniem jest wspieranie działań mających na celu zapobieganie wszelkim formom antysemityzmu i zwalczanie go poprzez podnoszenie świadomości na temat antysemityzmu, w tym wśród ogółu społeczeństwa, wspieranie ofiar antysemityzmu, usprawnienie gromadzenia danych o incydentach antysemitycznych, zachęcanie do zgłaszania takich incydentów, edukowanie publiczne o różnorodności życia żydowskiego, wspieranie działań międzykulturowych i międzyreligijnych, tworzenie sieci przeciwko antysemityzmowi i wzmocnianie bezpieczeństwa społeczności żydowskich w całej ich różnorodności.

Wnioskodawców zachęca się do korzystania z ustalonych źródeł i standardów, takich jak operacyjna definicja antysemityzmu opracowana przez Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holokauście.

Kościół Anglikański, Wielka Brytania³⁹

Biskupi Kościoła formalnie przyjęli operacyjną definicję antysemityzmu IHRA w dniu 11 września 2018 roku. We wspólnym oświadczeniu podkreślili, iż zespół ds. międzywyznaniowych i doradcy na szczeblu krajowym korzystają z definicji jako punktu odniesienia w swojej pracy i służbie.

Sektor prywatny

Istnieją również przykłady wdrażania definicji IHRA przez sektor prywatny. Wdrożenia z jednej strony służą tworzeniu bezpiecznego miejsca pracy wolnego od dyskryminacji oraz jako punkt odniesienia dla decyzji wynikających z wewnętrznych strategii CSR (Społecznej Odpowiedzialności Biznesu).

BVB, Daimler, Deutsche Bahn, Deutsche Bank i Volkswagen⁴⁰

21 stycznia 2021 roku pięć największych firm niemieckich podpisało wspólne oświadczenie o przyjęciu i wdrożeniu definicji IHRA. Działanie to zostało przyjęte w celu podniesienia świadomości na temat antysemityzmu, a szczególnie jego współczesnych form. Ponadto definicja IHRA wdrażana jest na potrzeby rekrutacji oraz szkoleń antydyskryminacyjnych, żeby przeciwdziałać dyskryminacji w miejscu pracy.

Antysemityzm stadionowy

Definicja może być skutecznie wykorzystywana nie tylko na potrzeby programów przeciwdziałania antysemityzmowi w konkretnym środowisku – jak to pokazywały przykłady uczelni – ale i działań nakierowanych na konkretne typy antysemityzmu, np. tak zwanego antysemityzmu stadionowego.

Football Association, Wielka Brytania⁴¹

Angielska federacja odpowiedzialna za amatorskie i profesjonalne rozgrywki piłkarskie, w związku z zaangażowaniem w przeciwdziałanie formom dyskryminacji zarówno na boisku, jak i poza nim, przyjęła definicję IHRA.

Premier League, Wielka Brytania⁴²

Liga angielska przyjęła operacyjną definicję antysemityzmu w grudniu 2020 jako element wspierający jej działania przeciw dyskryminacji w piłce nożnej.

Klub Piłkarski Ferencváros (Ferencváros Torna Club (FTC)), Węgry⁴³

Przyjęcie operacyjnej definicji antysemityzmu przez klub piłkarski to element wspierający działania przeciwdziałania dyskryminacji podejmowane przez klub.

Podsumowanie

Rada Europejska w swojej „Deklaracji w sprawie uwzględniania walki z antysemityzmem we wszystkich obszarach polityki” z dnia 2 grudnia 2020 roku podkreśla, że konsekwentne stosowanie niewiążącej prawnie operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA w celu identyfikacji wskaźników uprzedzeń może pomóc zarówno agencjom rządowym, jak i organizacjom pozarządowym w bardziej wrażliwym identyfikowaniu antysemityzmu, reagowaniu na niego oraz zwalczaniu go w bardziej efektywny sposób⁴⁴. Rada kładzie nacisk na wagę i potrzebę wymiany poglądów na temat struktur, strategii, narzędzi i najlepszych praktyk, które należy wykorzystywać, by zapobiegać antysemityzmowi i zwalczać go.

Badania wdrożenia definicji IHRA, jakie zostały zaprezentowane w „Handbook for the practical use of the IHRA Working Definition of Antisemitism”, podsumowano zdaniem: „Badania, na których opiera się niniejszy podręcznik, pokazują, że te wczesne przypadki implementacji (definicji) powiodły się najlepiej, gdy wykorzystano ją wielotorowo⁵⁵. Dlatego też zastanawiając się nad wdrożeniem operacyjnej definicji antysemityzmu IHRA, warto spojrzeć na wielopłaszczyznowy potencjał tego narzędzia, wspierającego zarówno działania edukacyjne oraz procesy identyfikujące antysemityzm, jak i mechanizmy wspomagające strategie i polityki przeciwdziałania antysemityzmowi zarówno wewnątrz organizacji, jak i w ich lokalnych czy krajowych działaniach. Mamy nadzieję, że do takich procesów dojdzie też w Polsce.

-
1. Global Jewish Advocacy, The Working Definition Of Anti-semitism. What Does It Mean, Why Is It Important, and What Should We Do With It?, <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/Submissions/UBI-Annex1.pdf> (data dostępu: 20.06.2021)
 2. European Commission, Definition of antisemitism, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/combating-antisemitism/definition-antisemitism_en (data dostępu: 20.06.2021)
 3. The Jerusalem Post, Switzerland adopts IHRA definition of antisemitism, <https://www.jpost.com/diaspora/antisemitism/switzerland-adopts-ihra-definition-of-antisemitism-670164> (dostęp: 16.06.2021).
 4. European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), ECRI's Opinion on the IHRA Working Definition of Antisemitism (przyjęta na 84. plenarnym zebraniu ECRI 2 grudnia 2020).
 5. Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, otwarta do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r. <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19690250187> (data dostępu: 20.06.2021)
 6. Sekretariat generalny Rady UE, Deklaracja Rady w sprawie zwalczania antysemityzmu oraz wypracowania wspólnego podejścia do bezpieczeństwa z myślą o skuteczniejszej ochronie społeczności i instytucji żydowskich w Europie – konkluzje Rady (6 grudnia 2018 r.), <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15213-2018-INIT/pl/pdf> (data dostępu: 20.06.2021)
 7. Federal Association of Departments for Research and Information on Antisemitism e.V. (Bundesverband RIAS), Handbook for the practical use of the IHRA working definition of antisemitism, European Commission 2020.

8. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), Antisemitism, Overview of antisemitic incidents recorded in the European Union 2009–2019, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-antisemitismoverview-2009-2019_en.pdf (data dostępu: 20.06.2021)
9. Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania Nauki i Kultury, Przeciwdziałanie 19 antysemityzmowi poprzez edukację. Wytczne dla osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki, <https://www.prchiz.pl/storage/app/media/pliki/2019-antysemityzm-przeciwdzialanie-podr%C4%99cznik.pdf> (data dostępu: 20.06.2021)
10. European Network for Countering Antisemitism through Education (ENCATE), oficjalna strona, <https://encate.eu/about/> (data dostępu: 20.06.2021)
11. Working Group on antisemitism, Education about Jewish Life, antisemitism and the Holocaust. Background document, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights_news_and_blogs_related_to_aid_and_fundamental_rights_documents/wg_antisemitism_background.pdf (data dostępu: 20.06.2021)
12. A Jewish Contribution to an Inclusive Europe, oficjalna strona, <https://cejj.org/>; Global Jewish Advocacy, The Working Definition Of Anti-semitism. What Does It Mean, Why Is It Important, and What Should We Do With It?, op.cit.
13. Parlament Francji, Międzyresortowa Grupa ds. Przeciwdziałania Rasizmowi, Antysemityzmowi i Dyskryminacji wobec społeczności LGBT+ (DILCRAH), Agir contre le racisme et l'antisémitisme, 2020, https://cache.media.eduscol.education.fr/file/MDE/89/2/vademecum_lutte_contre_racisme_antisemitisme_1227892.pdf (data dostępu: 20.06.2021)
14. Security and Crisis Centre by EJC, European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL), A Practical Guide to Judaism, https://www.cepol.europa.eu/sites/default/files/Guide_to_Judaism_EN.pdf (data dostępu: 20.06.2021)
15. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Understanding Anti-Semitic Hate Crimes and Addressing the Security Needs of Jewish Communities: A Practical Guide, 2017, <https://www.osce.org/odihr/317166> (data dostępu: 20.06.2021)
16. Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, oficjalna strona, <https://www.inshrew.ro/> (data dostępu: 20.06.2021)
17. Eesti Sisekaitseakadeemia, oficjalna strona, https://www.sisekaitse.ee/en/estonian-academy-security-sciences?language_content_entity=en (data dostępu: 20.06.2021)
18. La Federación de Comunidades Judías de España (FCJE), oficjalna strona, <https://www.fcje.org/> (data dostępu: 20.06.2021)
19. Gesetzentwurf der Bundesregierung, Entwurf eines Gesetzes zur Bekämpfung des Rechtsextremismus und der Hasskriminalität, https://www.bmjv.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/RegE_Bekämpfung_Hasskriminalitaet.pdf;jsessionid=CF77531C7D0A90EBD21A8DB9441859102_cid297?__blob=publicationFile&v=4 (data dostępu: 20.06.2021)
20. Portal legislativ, LEGE nr. 157 din 2 iulie 2018, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/202199>.
21. Bundesregierung, Stand der Umsetzung des Antrags Antisemitismus entschlossen bekämpfen, <https://dserver.bundestag.de/btd/19/194/1919403.pdf> (data dostępu: 20.06.2021)
22. College of Policing, New national hate crime guidance published, 20.10.2020, <https://www.college.police.uk/article/new-national-hate-crime-guidance-published> (data dostępu: 20.06.2021)
23. Dziś agencja nosi nazwę European Union Agency for Fundamental Rights (FRA).
24. Judicial College, Equal Treatment Bench Book, 2020, <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/05/ETBBFebruary-2018-amended-March-2020-17.09.20-1.pdf> (data dostępu: 20.06.2021)
25. G. Grünstöudl, Was sollen RichterInnen aus welcher Geschichte 35 lernen? Das Curriculum Justizgeschichte in der österreichischen Richterausbildung, https://homepage.univie.ac.at/georg.gruenstaeudl/curriculum_justizgeschichte.html (data dostępu: 20.06.2021)
26. Gesetzentwurf der Bundesregierung, Entwurf eines Gesetzes zur Bekämpfung des Rechtsextremismus und der Hasskriminalität, https://www.bmjv.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/RegE_Bekämpfung_Hasskriminalitaet.pdf;jsessionid=CF77531C7D0A90EBD21A8DB9441859102_cid297?__blob=publicationFile&v=4 (data dostępu: 20.06.2021)
27. HRK, Kein Platz für Antisemitismus, <https://www.hrk.de/positionen/abschluss/detail/kein-platz-fuer-antisemitismus/> (data dostępu: 20.06.2021)

DEFINICJA ANTISEMITYZMU IHRA

28. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Addressing Anti-Semitism in Schools: Training Curricula, <https://www.osce.org/odihr/470712> (data dostępu: 20.06.2021)
29. European Union of Jewish Students, NEWS: Supporting your Jewish Students Guide, <https://www.eujs.org/news/Pressreleases/supporting-your-jewish-students-guide> (data dostępu: 20.06.2021)
30. University of Oxford, IHRA definition of antisemitism, <https://edu.admin.ox.ac.uk/antisemitism> (data dostępu: 20.06.2021)
31. Stowarzyszenie żydowskie Czulent, Antysemityzm nie jest poglądem, opis projektu, <https://czulent.pl/antysemityzmnie-jest-pogladem/> (data dostępu: 20.06.2021)
32. Bundesregierung, Stand der Umsetzung des Antrags Antisemitismus entschlossen bekämpfen, <https://dsserver.bundestag.de/btd/19/194/1919403.pdf> (data dostępu: 20.06.2021)
33. Latvijas Cilvēktiesību centrs, Palīgmateriāls tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem naida noziegumu identificēšanā un izmeklēšanā, 2017, <https://www.icclie/wp-content/uploads/2018/10/Life-Cycle-of-a-Hate-Crime-Guidance-for-lawenforcement-Latvia.pdf> (data dostępu: 21.06.2021).
34. Protecting our Jewish Community (CST), oficjalna strona, <https://cst.org.uk/> (data dostępu: 20.06.2021)
35. RIAS Berlin, oficjalna strona, <https://report-antisemitism.de/en/rias-berlin/> (data dostępu: 20.06.2021)
36. The Federal Council, Federal Council adopts report on working definition of antisemitism, <https://www.admin.ch/gov/en/start/documentation/media-releases.msg-id-83838.html> (data dostępu: 20.06.2021)
37. Strategia națională pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură aferentă perioadei 2021 – 2023, <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2021/05/ANEXA-1-4.pdf> (data dostępu: 20.06.2021)
38. Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV). Call for proposals to promote equality and to fight against racism, xenophobia and discrimination CERV-2021-EQUAL, 19.0.2021, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/cerv/wp-call/2021/call-fiche_cerv-2021-equal_en.pdf (data dostępu: 20.06.2021)
39. The Church of England, Bishops adopt international definition of antisemitism, 11.09.2018, <https://www.churchofengland.org/news-and-media/news-and-statements/bishops-adopt-international-definitionantisemitism> (data dostępu: 20.06.2021)
40. Volkswagen website, United against antisemitism and racism: Five German companies send a strong signal ahead of International Holocaust Remembrance Day, <https://www.volkswagenag.com/en/news/2021/01/Five-Germancompanies-send-a-strong-signal-ahead-of-International-Holocaust-Remembrance-Day.html> (data dostępu: 20.06.2021)
41. <https://www.thefa.com/news/2021/jan/27/fa-adopts-ihra-definition-51-of-antisemitism-2021012> (data dostępu: 20.06.2021)
42. Skysports, Premier League adopts IHRA's definition of antisemitism, 3.12.2020, <https://www.skysports.com/football/news/11095/12150129/premier-league-adopts-ihras-definition-of-antisemitism> (data dostępu: 20.06.2021)
43. European Jewish Congress (EJC), Ferencváros adopts IHRA definition of antisemitism, <https://eurojewcong.org/news/communities-news/hungary/ferencvaros-adopts-ihra-definition/> (data dostępu: 20.06.2021)
44. General Secretariat of the Council of the European Union, Council Declaration on mainstreaming the fight against antisemitism across policy areas, <https://www.thefa.com/news/2021/jan/27/fa-adopts-ihra-definition-ofantisemitism-20210127> (data dostępu: 20.06.2021)
45. Handbook for the practical use of the IHRA Working Definition of Antisemitism. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. str 37

Bibliografia

Dokumenty organizacji międzynarodowych

- Akty przyjęte na mocy tytułu VI Traktatu UE, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0913&from=en>.
- ECRI, ECRI's Opinion on the IHRA Working Definition of Antisemitism (adopted at ECRI's 84th plenary meeting on 2 December 2020), Strasbourg 2020, <https://rm.coe.int/opinionecri-on-ihra-wd-on-antisemitism-2755-7610-7522-1/1680a091dd>.
- European Commission, Definition of antisemitism, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/combating-antisemitism/definition-antisemitism_en.
- Europejska Konwencja Praw Człowieka, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_POL.pdf.
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), FRA joins International Holocaust Remembrance Alliance meeting, <https://fra.europa.eu/en/event/2019/fra-joins-international-holocaust-remembrance-alliance-meeting>.
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), FRANET, https://fra.europa.eu/fraWebsite//research/franet/franet_en.htm.
- International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), Komisja ds. Antysemityzmu i Negacji Holokaustu, dokument stwierdzający przyjęcie niewiążącej prawnie definicji antysemityzmu IHRA https://www.holocaustremembrance.com/sites/default/files/press_release_document_antisemitism.pdf.
- International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), Stockholm Declaration, <https://www.holocaustremembrance.com/pl/about-us/stockholm-declaration>.
- International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), Working Definition of Antigypsyism/Anti-Roma Discrimination, <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antigypsyism-anti-roma-discrimination>.
- International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), Working Definition of Antisemitism, <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antisemitism>.
- OSCE Conference on Anti-Semitism, Berlin, 28 and 29 April 2004. Consolidated summary, PC.DEL/696/04/Rev.1 <https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/35389.pdf>.
- OSCE Conference on Anti-Semitism, Wiena, 19 and 20 June 2003. Consolidated summary, PC.OEW1073, <https://www.osce.org/files/f/documents/d/f/42394.pdf>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), 10th Anniversary of the OSCE's Berlin Conference on Anti-Semitism High-Level Commemorative Event, Berlin, 12-13 November 2014, Swiss OSCE Chairmanship conclusions, <http://www.osce.org/odhr/126710?download=true>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), 1285th Plenary Meeting, Statement by the Delegation of Germany, 2020, PC.JOUR/1285, 15 October 2020, Annex 4 PC Journal No. 1285, Agenda item 3(c) <https://www.osce.org/files/f/documents/4/3/468903.pdf>.

DEFINICJA ANTYSEMITYZMU IHRA

- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), 1309th Plenary Meeting of the Council, Statement by the Delegation of The Russian Federation, PC.JOUR/1309 15 April 2021, Annex 1, <https://www.osce.org/files/f/documents/a/8/485030.pdf>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Anti-Semitic Hate Crime Factsheet, OSCE/ODIHR Hate Crime Reporting, https://www.osce.org/files/f/documents/6/5/430859_0.pdf.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Astana Declaration, 2010 , CIO/GAL/111/10, <https://www.osce.org/files/f/documents/c/6/68972.pdf>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Berlin Declaration, 2004, <https://www.osce.org/files/f/documents/9/8/31432.pdf>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Bucharest Declaration, 2007, CIO/89/07, <https://www.osce.org/files/f/documents/7/4/25598.pdf>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Countering anti-Semitism and promoting Holocaust remembrance, <https://www.osce.org/odhr/countering-anti-Semitism-and-promoting-Holocaust-remembrance>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Declaration on Enhancing Efforts to Combat Anti-Semitism, MC.DOC/8/14, 5 December 2014, <https://www.osce.org/files/f/documents/2/d/130556.pdf>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Document of The Copenhagen Meeting Of The Conference On The Human Dimension Of The CSCE, <https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/14304.pdf>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Final Document of the Tenth Meeting of the Ministerial Council 6 and 7 December 2002, Porto 2002, MC.DOC/1/02, Decision No. 6 Tolerance and Non-Discrimination (MC(10).DEC/6), <https://www.osce.org/files/f/documents/b/f/40521.pdf>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Helsinki Document 1992: the Challenges Of Change, Helsinki 1992. <https://www.osce.org/files/f/documents/7/c/39530.pdf>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Holocaust Memorial Days in the OSCE region 2020 Participating State reports and annexes, https://www.osce.org/odhr/hmd2020/state_reports.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Human Dimension Implementation Meetings, <https://www.osce.org/odhr/hdim>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Institutions and Structures, <https://www.osce.org/odhr/countering-anti-Semitism-and-promoting-Holocaustremembrance>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Chairman-in-Office, Slovenian Chairmanship, Cordoba Declaration, 2005, CIO.GAL/76/05/Rev.2, <https://www.osce.org/files/f/documents/f/f/15548.pdf>.
- Parlament Unii Europejskiej, Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 1 czerwca 2017 r. w sprawie walki z antysemityzmem, 2017, 2017/2692(RSP), (2018/C 307/29) <https://eurlex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017IP0243&from=EN>.
- Parliamentary Assembly, Combating anti-Semitism in Europe. Resolution 1563 (2007). Origin - Assembly debate on 27 June 2007 (24th Sitting) (see Doc. 11292, report of the Political Affairs Committee, rapporteur: Mr Margelov, and Doc. 11320, opinion of the Committee on Legal Affairs and Human Rights, rapporteur: Mrs Wohlwend). Text adopted by the Assembly on 27 June 2007 (24th Sitting), <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17561&lang=en>.
- Sekretariat Generalny Rady Unii Europejskiej, Deklaracja Rady w sprawie zwalczania antysemityzmu oraz wypracowania wspólnego podejścia do bezpieczeństwa z myślą o skuteczniejszej ochronie społeczności i instytucji żydowskich w Europie, Bruksela 2018, 15213/18, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15213-2018-INIT/pl/pdf>.

- Statement by Mr. Ahmed Shaheed, Special Rapporteur on Freedom of Religion of Belief, 74th session of the General Assembly, Third Committee, Item 74 (a0d): Human rights, <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/GA74-OralStatement-FINAL.pdf>.
- Statement by the European Union at the 1300th Meeting of the OSCE Permanent Council on International Holocaust Remembrance Day, Vienna, 28 January 2021, PC.DEL/127/21 <https://www.osce.org/files/f/documents/3/5/4/78330.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).

Reporty

- Annual Report on ECRI's Activities covering the period from 1 January to 31 December 2014, Strasbourg 2015, <https://rm.coe.int/annual-report-on-ecri-s-activities-covering-theperiod-from-1-january-/16808ae6d4>.
- Annual Report on ECRI's Activities covering the period from 1 January to 31 December 2018, Strasbourg 2019, <https://rm.coe.int/annual-report-2018/168094d6fe>.
- Annual Report on ECRI's Activities covering the period from 1 January to 31 December 2019, Strasbourg 2020, <https://rm.coe.int/ecri-annual-report-2019/16809ca3e1>.
- Experiences and perceptions of antisemitism - Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU, Vienna 2018, https://fra.europa.eu/en/publication/2018/experiences-and-perceptions-antisemitism-second-survey-discrimination-and-hate?mod=article_inline.
- Holocaust Memorial Days: An overview of remembrance and education in the OSCE region, 2020, https://www.osce.org/files/f/documents/d/7/4/46655_2.pdf.
- Manifestations of Antisemitism in the EU 2002–2003, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Vienna 2004, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/184-AS-Main-report.pdf.
- Center for Research on Prejudice, Sondaże Centrum Badań nad Uprzedzeniami, <http://cbu.psychologia.pl/sondaze/>.
- Raport cząstkowy zlecony w ramach All Party Parliamentary Enquiry on Antisemitism, London 2015, <http://antisemitism.org.uk/wp-content/themes/PCAA/images/DAVIDFELDMAN-SUBREPORT.pdf>.
- Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief for the General Assembly, New York 2019, A/74/358; United Nations, Genrel Assemblu, Elimination of all forms of religious intolerance. Note by the Secretary-General, <https://undocs.org/A/74/358>.
- Experiences and perceptions of antisemitism - Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU, Vienna 2018, https://fra.europa.eu/en/publication/2018/experiences-and-perceptions-antisemitism-second-survey-discrimination-and-hate?mod=article_inline.

Opracowania

- Bułska D, i Winiewski M., Powrót zabobonu: Antysemityzm w Polsce na podstawie Polskiego Sondażu Uprzedzeń 3, Centrum Badań nad Uprzedzeniami, Warszawa 2017, http://cbu.psychologia.pl/wp-content/uploads/sites/4/10/2021/02/Antysemityzm_PPS3_Bulska_fin.pdf.
- Nienberg D., Anti-Judaism. The History of a Way of Thinking, W.W. Norton & Company, Inc. New York 2013, s. 13.
- Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO), Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR), Przeciwdziałanie antysemityzmowi poprzez edukację. Wytoczne dla osób odpowiedzialnych za wyznaczenie kierunku w polityki, Paryż-Warszawa 2019, https://www.osce.org/files/f/documents/a/6/4/06847_1.pdf.
- Ruth R., Legal Form and Legal Legitimacy: The IHRA Definition of Antisemitism as a Case Study in Censored Speech, Gould University of Birmingham, Law, Culture and the Humanities, UK, 2018, <https://philpapers.org/archive/GOULFA.pdf> (data dostępu: 24.05.2021).

Pozostałe źródła

- Arolsen Archives. International Center on Nazi Persecution, Who we are, <https://arolsenarchives.org/en/about-us/who-we-are/>.
- Claims Conference. Conference on Jewish Material Claims Against Germany - Oficjalna strona, <http://www.claimscon.org/>.
- Council of Europe - Oficjalna strona, <https://www.coe.int/en/web/portal/home>.
- EU drops its 'working definition' of anti-Semitism, "The Times of Izrael", 5.12. 2013, <https://www.timesofisrael.com/eu-drops-its-working-definition-of-anti-semitism/>.
- IHRA, Membership and Application Procedure, <https://www.holocaustremembrance.com/about-us/countries-membership/membership-and-application-procedure>.
- OSCE/ODIHR Hate Crime Reporting, <https://hatecrime.osce.org/>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Words into Action to Address Intolerance, <https://www.osce.org/project/words-into-action>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Sofia Ministerial Council, <https://www.osce.org/mc/58709>; <https://www.osce.org/mc/40521>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Supplementary Human Dimension Meetings, <https://www.osce.org/odihr/supplementary-human-dimensionmeetings>.
- European Commission, EU steps up its international cooperation to tackle Holocaust Denial and Antisemitism, <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/640113>.
- Negacjonisci. Negowanie Holokaustu i ludobójstwa w Auschwitz, Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau - Były niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady, <http://auschwitz.org/historia/hegacjonisci/>.
- Organization of American States - oficjalna strona, <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKÉwjn9MSOImrwAhUSkRQKHf1aC2EQFJAeegQIBBAD&url=http%3A%2F%2Fwww.oas.org%2Fen%2F&usq=A-OvVaw0aennKQCHQSladUTym97AO>.
- UNESCO - Oficjalna strona, <https://en.unesco.org/>.

Definicja antysemityzmu
Międzynarodowego Sojuszu na Rzecz
Pamięci i o Holokauście.
Opracowanie

Antysemityzm

to określone postrzeganie Żydów, które może się wyrażać jako nienawiść do nich. Antysemityzm przejawia się zarówno w słowach, jak i czynach skierowanych przeciwko Żydom lub osobom, które nie są Żydami, oraz ich własności, a także przeciw instytucjom i obiektom religijnym społeczności żydowskiej.